

LUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

VI.

1908

Vsebina junijskega zvezka :

1. Milan Pugelj: <i>Satan v posetih</i>	321
2. Nataša: <i>V album</i>	323
3. Vladimir Levstik: <i>Kamen modrih</i>	323
4. Vladko Kuret: <i>V gaju</i> . (Dalje prihodnjič.)	324
5. Milan Pugelj: <i>Jesen</i>	331
6. Vojeslav Molè: <i>Spoznanje</i>	331
7. Dr. Jos. Tominšek: <i>Slavna in bedna Italija</i> . (Dalje prihodnjič.)	332
8. Vojeslav Molè: <i>Moja pot</i>	339
9. Milan Pugelj: <i>Matija in njegova ljubezen</i> . (Dalje prihodnjič.)	340
10. Vojeslav Molè: <i>Kot albatros</i>	346
11. Dr. M. Murko: <i>Kopitar in Vuk Karadžić</i> . (Konec.)	347
12. Vladimir Levstik: <i>Ob trudnem smehu</i>	356
13. Zofka Kveder-Jelovšek: <i>Dogodek s potovanja</i> . (Dalje prihodnjič.)	357
14. Vojeslav Molè: <i>Skrivnost</i>	363
15. Podlimbarski: <i>Iz starih zapiskov</i> . (Dalje prihodnjič.)	364
16. Vojeslav Molè: <i>Iz cikla „Tristan“</i>	368
17. Fr. Strnad: <i>Sodoma</i> . (Dalje prihodnjič.)	369
18. Vladimir Levstik: <i>Aforizmi</i>	374
19. L. Pintar: <i>Satura</i> . (Konec.)	375
20. Književne novosti.	
F. W.: <i>Ante Beg: Slovensko-nemška meja na Koroškem</i> . — Dr. Jos. Tominšek: <i>Rajko Perušek: Peter II. Petrovič-Njegoš: Gorski venec</i> . — I. Recel in Pavel Poljanec: <i>Pavluša. Zbirka narodnih pripovedk</i> . — V. Levstik in Josip Abram: <i>Leposlovna knjižnica. VI. in VII. zvezek</i> . — Dr. Karel Glaser: <i>Sakuntala ali „Prstan spoznanja“</i> . — Dr. Dragotin Lončar: <i>O šolski reformi</i> . — Knjige „ <i>Matice Hrvatske</i> “ . — Dr. Jos. Tominšek: <i>Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena</i>	
	379
21. Glasba.	
<i>Nove skladbe. Viktor Parma: „O te ženske“ in „Mina-valček“</i> . — Marko Bajuk: <i>Slovenske narodne pesmi. III. zvezek</i>	
	383
22. Med revijami.	
„ <i>Savremenik</i> “ . — Dr. J. T.: „ <i>Brankovo Kolo</i> “ . — Dr. Jos. Tominšek: „ <i>Srpski Književni Glasnik</i> “ . — „ <i>Glas Matice Hrvatske</i> “	
	384
23. Splošni pregled.	
„ <i>Matice Slovenske</i> “ . — <i>Jugoslovanska umetniška razstava</i>	
	384
<i>Listnica uredništva</i>	384

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrta leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.
Upravišтво v „Narodni tiskarni“ v Knafovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Satan v posetih.

Od palic sovražnih razbit, razdejan
in suh in dolg in ves razcapan
na vislih visi zunaj mesta.
Pod njim na daleč drevesa ni,
pod njim samotna pustinja molči,
na tri strani križa se cesta.

Že dolgo, kar zlato je solnce zašlo,
že mrak je prepredel dolino, goró
kot pajek s temno pajčevino.
Iz mesta, ki v sanjah pozabljeno spi,
udarec že pozne se ure glasi,
se širi, beži čez daljino.

In kakor pustinja res bilo bi strah,
tu, tam pošumeva grmiček ves plah,
na nebu brž mesec se skrije.
In tam čez jarke, ves črn in suh,
pripleše, priraja — to hudi je duh,
glavarček peklà monarhije!

In dalje čez grme vse hop! in skok!
in že se prijemlje mrličevih nog
in kvišku in ga zajaše.
Za lase zagrabi: „Neumni cigan,
prebudi iz svojih nerodnih se sanj,
odmoli brž tri očenaše!

Gotovo, da zate prav res mi nič ni,
mogoče še milost ti Bog podeli
in v svoje kraljestvo te vzame!“ —
In glavo mu suče: Krtalili!
in plesk! od leve, od desne strani —
„Pregreha ta tvoja ni zame!

„Hej, tepec! Pri ljubici enkrat si spal,
in ko si v tujino od nje potoval,
ljubezni si gorel in norel!
Roditelje lastne za varhe ji vzel
in vrnil si se in hudo se razgrel,
ker vzel golobico je orel!

„Zapeljal, zapeljal — slučajček, hi-hoj! —
zapeljal, zapeljal — jo otec je tvoj!
Pri mojih rogovih! — resnica!
Z gorjačo po glavi si plače mu dal,
a tebe si je privoščila drhal,
smejala se ti golobica!

„Tako in tako! — Zdaj tukaj visiš
in res za pekel se nič všeč mi ne zdiš,
tvoj greh je pač samo sleparstvo!
Umrli si, ne da obudil bi kes,
da z njim bi v lepoto, dobroto nebes
pomagalo božje ti stvarstvo!“ —

In krtalili! in krtalili!
in plesk! od desne, od leve strani,
in vrag ga jaše in jaše:
„Prebudi, prebudi se, ljubi kristjan,
ne bodi dremoten, ne bodi zaspan,
odmoli brž tri očenaše!“ —

In krtalili! in krtalili!
in plesk! od leve, od desne strani
in pok! po hrbtu s kopiti.
In kletev in smeh in vrisk in pisk,
na tla, čez grape, čez grme kot blisk,
v prepad s krvavimi sviti — —

Po nebu osamljene zvezde bledé,
 kot gadne pošasti temine bežé
 v neznane podzemske votline.
Na vislih samotnih visi telo,
iz votlih oči mrzle solze teko,
z obraza gnijó bolečine.

Milan Pugelj.

V album.

Kaj bil si mi to kratko pot življenja? —
 oblak, rojen za negotovi hip! . . .
 Vse tihe želje, skrita hrepenenja
 umirjena — in ti si mrtev kip!

Za te ne gane več srca utrip! —
 Ti luč večerna, zvezda brez žarenja,
 jesenske dneve roža brez dehtenja,
 polnočna senca — na ljubezni tip!

Nataša.

Kamen modrih.

Življenje vse je mozaik laži
 in vsa modrost je slaba le metoda,
 goljufa samega prevarati,
 prevražiti vseh zlodejev gospoda
 in laž laži z lažjo očarati.

Vladimir Levstik.

V gaju.

Spisal Vladko Kuret.

(Dalje.)

o jo je spoznal in počel ljubiti, je bilo konec poletja, ob času, ko potujejo romarji na Barbano k sveti Mariji.

Dvajset let je imel takrat in do tedaj ni še ljubil. Od mladosti je bil vedno le na morju; ves teden, od ponedeljka do sobote je plul z ribiči po morju in postavljaj mreže. Vsako jutro je veslal v mesto, prodal ribe, kupil si živeža, prespal popoldne v čolnu, v gaju, na večer je odšel zopet na morje ribarit. Tako je preživel svoja leta po smrti očetovi in živel je srečno. Saj je živel ob morju, katero je ljubil, saj mu je dajalo zaslužek, da je lahko živel v domovini . . . V nedeljo zjutraj je prišel v vas k svoji stari materi, prinesel ji je živeža in ostali zaslužek. Edino svojo mater je ljubil, in srečen je bil, da je toliko prislužil, da je mogla njegova mati brezskrbno živeti.

Ob tej ljubezni do matere ni zahrepenel po drugem bitju, ki bi ga ljubilo; včasih se je vendar zbudilo nekaj čudnega v njegovem srcu, neko hrepenenje, a ni vedel po čem, in zazdelo se mu je, da ne bode nikoli ljubil druge ženske. Nobena mu ni bila všeč v vasi; tiste, ki so delale po solinah, so se mu zdele pregrde, ker so imele očrnele obraze in roke ter od solnca ožgane lase. Tistih, ki so prale za mesto, tudi ni maral. Napol grbave so bile, lic rumenkastih in upalih, oči motnih. Lepe delavke, ki so delale v mestu, so se mu gnusile. Napol mestno so se nosile, in če jim je pogledal v oči, so se mu zdele nesramne in poželjive. Mesto jih je bilo pokvarilo — si je mislil, bogve, kdo je poljubljal te oči, bogve, koga so že poljublale te ustnice . . .

A njega je ljubilo mnogo deklet: ni bilo tako lepega in ponosnega fanta v okolici. Koliko deklet je sanjalo o njegovih lepih očeh, o njegovih ponosnih ustnicah, koliko jih je hrepenelo po njem! Kadar je stopal po mestu, visok in krepek, vedrega in ponosnega čela, se je marsikdo ozrl za njim. In če je po leti plul obrežni parnik, poln potnikov, mimo njegove ladjice, ko je ribaril napol slečen, se je marsikatera tujka začudila njegovi lepoti, njegovemu lepemu

životu. Kadar je stopal po vasi, se mu je nasmihalo mnogo ustnic in mnogo oči ga je gledalo ljubeznivo, proseče. A on ni maral za to; niti spomnil se ni, da bi katero ljubil. A prišlo je drugače . . .

Bilo je konec poletja in temen večer. Nenadoma je zapihala burja od severa in morje se je razburkalo. Mornar Ivo je hitro zaveslal k obali in legel v travo pod cipresami. Valovi so se vzpenjali jezno, bela, prosojna pena je ležala nad morjem. Valovi so tulili in čudni glasovi so prihajali od njih: včasih kakor obupen klic, včasih kakor zamolklo bobnenje, včasih kakor vršenje toče. Burja je tulila otožno, jokajoče in cvileče, ciprese so se majale in stokale. Noč je prihajala hitro in zagrinjala morje v svoj temni plašč . . .

Ivo je hotel oditi že v kočo, kar zasliši obupen, medel klic iz valov: „Hoj, mornar, hoj!“

To ni bil klic moškega, to je bil klic slabotne ženske, ki je bila v nevarnosti. In tako so navadno klicali mornarji v nevarnosti pilote; a tu ni bilo pilotov niti mornarjev. Skočil je na skalo in pogledal na morje. Majhen čolniček se je vrtel na vodi, dvigal se in pogrezal med valovi. Nekdo se je dvignil v čolnu, sklenil roke in zavpil obupno: „Hoj, mornar, hoj!“

Ni odlašal več. Skočil je s skale, položil roke k ustom in zavpil čez valove: „Hoj, hoj!“

Odvezal je čoln in odrinil v peneče morje. A ni bilo lahko veslati. Valovi so udarjali ob čoln in ga porivali nazaj k bregu. Z vsemi močmi se je vpiral ob vesli in čoln se je pomikal le počasi dalje. Znoj mu je rosil čelo, da mu je kapal in polzel po licu; pena se je dvigala in mu močila krepke prsi. In bolj ko se je mučil, bolj se je glasilo iz čolna obupno in proseče: „Hoj, hoj!“

Z veliko muko je vendar dospel do čolna. Mlada ženska je čepela v njem; vesla so bila zlomljena in so kazala, da se je borila z nečloveško močjo z valovi . . . Njegov čoln je udaril ob njenega, da je odskočil in se skoro prevrnil.

„Vrzi verigo, verigo!“

Mlado dekle je vstalo, opoteklo se v čolnu in omahnilo na kolena. A on se je pripognil čez rob svojega čolna in prijel z roko njen čoln, privlekel ga je k sebi in ga pritrdil k svojemu. Nato je dvignil dekle iz čolna in je položil v svojega. Vsa je bila premočena, obraz ji je bil bled, mrtvaško bel, oči zaprte . . .

Z veliko muko je dospel zopet k obali. Ko jo je dvignil iz čolna, jo je pogledal bolje in se začudil. Drobno je bilo in lepo, komaj napol razvito dekle. Začudil se je; kajti ni videl še tako

lepe deve, tako nežnih, bujnih, tako zlatih las, tako pravilnega obraza, tako lepih kakor Kupidin lok zaokroženih ustnic. In v srcu se mu je zbudila sladka želja, da bi jo poljubil na te zaprte oči, na te blede, poprej gotovo kakor koral rdeče ustnice.

Odrpala je oči in zašepetala tiho: „Hvala, hvala!“ In ko ji je pogledal v velike modre oči, se mu je zazdelo, da se je zagledal v čarobno, jasno poletno nebo, da se je zasmehljalo od mesečine posuto globoko morje . . .

Hotela se mu je izviti iz rok. A on jo je pritisnil tesno k sebi, dvignil jo više in ji zašepetal: „Preslaba si, nesel te bodem.“

Za hip je odrpala oči in ga je pogledala hvaležno. In njemu se je zbudilo nekaj sladkega globoko v srcu; kakor plamen je vzplapolalo nekaj, kar ga je navdajalo z neizrečeno srečo; objel bi ves ta svet, to burno temno noč, zavriskal od veselja, da bi se čulo do druge obale . . . In ko jo je nesel proti svoji koči, ji je gledal vedno v obraz. Čudna misel se mu je zbudila v srcu in zbal se je je. Kakor ona slika — mu je dejala misel — tako lepa in nežna kakor ona Madona v cerkvi.

Počasi je dihala, da ga je božal njen dih po licu . . . Visoko na rokah, ob prsih jo je nosil, da bi se lahko sklonil nadnjo in jo poljubil. Gorkota njenih prsi je prodirala skozi mokro obleko in se razlivala vanj sladko in čarobno. Mokra obleka je ležala tesno na njenem telesu, kakor fina tenčica je ovijala njene lepe ude. Njene sladke prsi so se dvigale enakomerno in se privijale k njegovim. In pritisnil jo je tesno k svojim prsim, da je čutil njene mehke, gorke, da je čutil njeno srce . . .

V svoji koči jo je položil na posteljo in njegova dobra mati ji je skuhala čaja. Vso noč je bdel pri njej in ji gledal v speči obraz, ki ga je polagoma bolj in bolj zalijala rdečica. V njegovem srcu se je večala sladkost, nekaj zakritega, pokopanega, kar je davno že telo v njegovem srcu, je vzplapolalo hipoma kakor velik žareč plamen . . . velika ljubezen se je zbudila. In poleg te ljubezni se je zbujal tih up; sladka groza ga je obšla, ko si je upal misliti, da bi ga ljubilo to dekletce . . .

Proti jutru se je umirilo morje. Stopil je na plano, da bi se razvedril; a še bolj se je zamislil. In ko se je zazrl v to nepregledno, belo morje, ga je poklicala ona tiho in boječe.

„Kako sem ti hvaležna, Ivo! Rešil si mi življenje. Ne moreš si misliti, koliko ti dolgujem. Kdaj ti poplačam tvojo dobroto!“

Hvaležna ga je pogledala in ga prijala za roko; sklonila je glavo in mu jo poljubila z drhtečimi ustnicami.

A njegova duša je zavriskala veselja, kri mu je udarila v glavo, padel bi skoro na kolena in jo zaprosil: „Marica, sladka Marica, bodi moja!“ — — —

Na isti obali kakor njegova kočja je bila hiša njenega očeta, najbogatejšega ribiča v okolici. Hiša ni bila daleč, le ozek zaliv je ležal med njo in kočjo.

Ivo je odveslal z Marico proti jutru, in ko se je poslavljaj od nje, ji je dejal: „Če bi hotela kaj od mene, Marica, sem ti vedno na uslugo.“

Marica je zardela in ga vprašala tiho: „Kako naj te pokličem?“

„Kakor hočeš; kakor sinoči!“

Podala mu je roko, pogledala ga še enkrat iskreno in odšla v hišo. —

Ko se je bil vrnil Ivo v kočjo, mu je bilo težko pri srcu. Zdelo se mu je, da jo je zapustil že celo leto.

Odslej jo je videl večkrat, navadno ob nedeljah. In vselej, kadar sta se srečala, mu je pogledala globoko v oči in se mu nasmehljala prisrčno. In med mašo je slonel Ivo ob zidu in ni maknil pogleda od nje, a ona je klečala in zrla na oltar; včasih se je vendarle počasi obrnila, in ko je videla njegov goreči pogled, je zardela; a njemu se je zdelo vedno, da ga prosijo ti pogledi boječe in plaho, da ga prosijo nekaj, česar si usta ne upajo izreči . . .

Vedno bolj je čutil, koliko jo ljubi. Nikogar na svetu ne bi ljubil tako. Vsak hip je mislil nanjo, vsak trenotek se mu je zdelo, da jo vidi pred seboj, sladko in prisrčno. Šepet oljk se mu je zdel njen govor, šumljanje valčkov se mu je zdel njen smeh, in če se je zagledal v nebo, se mu je zdelo, da gleda v njeno oko. Vedno je hrepenel po njej, po trenotku, ko bi ji mogel razodeti svojo ljubezen.

Cele noči je ležal v gaju in čakal, da zadoni od morja sladko, vabljivo njen glas. Kaj so ga brigale pripovedke, ki so svarile pred glasom iz noči, ki vabi na morje, v smrt, bogvekam; kaj so ga brigale! Ah, da bi došel njen klic, da bi ga povabil! Odplul bi za njim, samo da bi ga mogel čuti, in naj bi plul v smrt . . . Cele dneve je ribaril blizu njene hiše, čeprav je bilo morje tam skoro brez rib. Kako je hrepenel po trenotku, ko bi jo zagledal, ko bi zadonel njen klic; ah, kako sladko in srečno bi odmevalo ob bregu!

Čakal je, in vendar je prišel ta trenotek.

Nekoč je veslal mimo njenega doma blizu brega. Vzdignil se je v čolnu in zavpil zategnjeno: „Hoj, hooj!“

Nekaj belega se je prikazalo med vrati. Zamahnilo je z robcem in steklo k bregu. Kmalu se je začulo: „Hoj, mornar, hoj!“

Vesel je obrnil čoln in veslal k bregu.

„Tu sem, tu sem!“ je zavpila, ko je videla, da ni veslal prav. „Tu sem, tu sem, hitro, hoj!“

Ko je došel do nje, se je nasmehnila ljubeznivo in dejala hitro: „Prav, da si prišel, Ivo. Nekaj bi te prosila. Rada bi šla na Barbano, a nimam lista za parnik. Bi šel ti zmenoj? Pojdeva z ladjo.“

Ah, kako ga je razveselilo to! Na konec sveta bi šel z njo ...

„Dobro“, je dejal; „izposodim si ladjo.“

„Jo bodeš dobil? No, dobro. Jutri odplujeva.“

„Jutri. Pridi v gaj ob dveh zjutraj.“

„Vrneva se tedaj kakor parnik?“

„Da, prej odplujeva iz Barbane. Pa tvoj oče, kaj on poreče?“

„Ah, res, on ne sme zvedeti o tem. On misli, da grem s parnikom. Ah tako rada grem na Barbano!“

„Res, čemu?“

Rdečica jo je oblila in v zadregi je odgovorila: „Svečo ji bodem nesla, da jo morem zaprositi neke milosti.“

„Zase?“

Še bolj je zardela in dejala tiše: „Zase!“

O, da bi vedel, za koga je prosila sreče! Zavriskal bi veselja, najsrečnejši človek bi bil na svetu ...

— — — — —
Zjutraj zgodaj sta odplula proti Barbani. Morje je bilo mirno in mehak hlad se je dvigal od njega. Od juga je pihljaj gorak veter in podil meglo od morja. Vse tiho, svečano je bilo naokoli, na vzhodu se je belilo in zvezde so ugasovale trepetajoč in umirale ... drhteč so se potapljale v nebo ... Jadro je bilo lahko napeto in ladja je hitro drčala po morju. Če je vetrič le malo bolj zapihljaj, se je nagnila, dvignila in zopet padla; izpod nje so prhnile drobne kapljice in šinile kakor droben dež zopet v morje; lesketale so se v žarkih vzhajajočega solnca in zdelo se je, da se usipljejo diamanti in biseri v morje.

Od vzhoda do ladje se je vil širok, zlat trak, podoben migljajoči zlati cesti. Obala je izginila, morje se je spojilo z nebom in iz morja se je dvigala ponosno žareča, ognjena kroglja ...

Mornar Ivo je sedel ob krmilu in njemu nasproti Marica. Roke je sklenila v naročju, poleg nje je bila velika sveča . . . Oba sta molčala. Ivo je zrl čez njeno glavo na morje, a ona mu je gledala ljubeznivo in vdano v oči. In tiha, plaha želja se je zbuja v njenem srcu, želja, da bi jo ljubil, kakor ga ljubi ona. Bolj ko mu je zrla v lice, bolj žalostna je postajala. Bogve, če bi jo ljubil, on, ki je tako ponosen, tako lep! Toliko deklet ga ljubi, hrepeni po njem, a on se še ne ozre za njimi, njemu prav to mar!

Morda je mislil Janko kakor ona; ko ji je pogledal v oči, jih je povesila.

Morje je postalo živahnejše; valčki so šepetali in ladja se je zibala. Kakor velika zibelka se je zibala, da je zagomezelo človeku po hrbtu, da bi zaspal in sanjal sladek sen. Valčki so šepetali krog nje — bogve, kaj so si pripovedovali. A Marica se je potopila v sladke sanje: On se je zasmehljaval sladko, sklonil je svojo glavo k njeni in ji dejal sladko, da jo ljubi, da jo bode vedno ljubil. In ona mu je objela glavo z obema rokama, poljubila ga na lepe oči, na ponosna usta in mu šepetala, da ga ljubi, da je samo njegova; a on jo je pritisnil k sebi, privlekel jo k svojim močnim, kreplekim prsim in jo poljubil na ustnice . . .

Globoko je vzdihnila, a pred njenimi očmi je bil gaj, mesečna noč. On sedi pri njej in ji šepeta najslajše besede; in poljubljuje jo s svojimi lepimi ustnicami . . . Ah, ljubila bi ga, nihče ji ne bi uničil te ljubezni, nihče, ni oče, ni mati. In tudi če bi ji oče ne dovolil, odšla bi z njim, kamor on hoče, daleč, daleč, samo da bi bila z njim. Ah, da bi jo ljubil! A ponosen je, hladen . . . Morda jo ljubi! Kolikokrat jo je pogledal tako ljubeznivo, se ji nasmehnil . . . Da, sklonil se je nad njo, jo poljubil in jo odvedel v svojo koč . . . Sanje so postajale slajše — nebo je izginilo, morje je izginilo, le nekaj sladkega, mehkega je plulo okoli nje . . .

Ladja se je zazibala in poskočila . . . Marica je kriknila od strahu. Velik delfin je planil iz vode in izginil pred ladjo v morje, pljusnil je z repom po vodi, da se je oškropilo belo jadro, da so se poznali temni, okrogli madeži.

Ivo se je sklonil k Marici in zašepetal mehko: „Na kaj si mislila, Marica?“

Marica je povesila glavo . . . Ivo se je sklonil še niže, da sta se dotikali njiju čeli, in še tiše ji je dejal: „Kaj si mislila, Marica?“

Samo malo je dvignila oči in ga pogledala vdano; in nje oči so prosile, ponižno so prosile: „Me res ljubiš?“

Ivo jo je prijel za roko in mehko, proseče je dejal: „Bi me ljubila, Marica?“

Še niže je sklonila glavo, a njene ustnice so se stisnile krčevito.

„Povej, Marica, če me ljubiš? Ah, kaj bi dal za tvojo ljubezen! Vse, vse! Ah, če me ne ljubiš, Marica, ne bi imel miru na tem svetu!“

Še niže je sklonila glavo, da se je skoro dotikala kolena; in dve veliki solzi sta polzeli po licu in kanili na belo krilo.

„Ne muči me, Marica! Odgovori! Sem te razžalil? Ah, odpusti, ljubim te bolj nego svojo dušo, bolj nego vse na svetu!“

Počasi je dvignila glavo, in ko je videla njegov resni, ponižni obraz, njegove proseče oči, je sklonila glavo na njegovo ramo in zaplakala. A on jo je dvignil k sebi in ji zašepetal: „Moja sladka Marica!“

Ni mu odgovorila. Ihté se je sklonila nad njegov obraz in ga poljubila s trepetajočimi ustnicami...

Morje je bilo mirno, in vendar je zabučalo krog njiju, nebo je bilo jasno, in vendar je otemnelo. Velika sreča ju je obšla, tako globoka kakor morje, tako brezmejna kakor nedosežno nebo...

S solzami v očeh in s smehljajem na ustih mu je pravila, kako ga ljubi.

„Glej, in radi tega le potujem v Barbano, samo da bi prosila Marijo, da bi me ti ljubil. Samo radi tega sem ji kupila svečo.“

Zopet se je sklonila nad njega in ga poljubovala dolgo. A on ji je dejal:

„Ni treba radi tega nositi sveče Mariji! Prosila jo bodeva, da naju le utrdi v najini ljubezni in varuje najino zvezo.“

„Da, da!“ se je smehljala srečna.

„In jaz ji bodem podaril dve sveči, eno, da me varuje nesreč, drugo, da mi ohraniš svojo ljubezen.“

„Jaz tudi, jaz tudi, da te obvaruje mokrega groba!“ je dejala in se privila k njemu...

Ah, kako je bila lepa ta božja pot! Kakor hip je minila! V Barbani pa sta se izpovedala in obhajala. Položila sta vsak dve sveči in molila dolgo, dolgo...

Odslej sta se shajala vedno v gaju. Ali je prišla ona po morju, kadar je bilo mirno, če je bilo razburjeno, pa sta se sešla v gaju. Skoraj vsak drugi večer sta se sešla in nihče ni vedel. Po noči je Marica odveslala, zjutraj se je vrnila. Nihče ni vedel o njiju ljubezni....

Ob lepih nočeh je je čakal v gaju; v travi je ležal in strmél v noč, na morje. In nad njim ležeča noč ga je krila kakor mehka,

prosojna odeja, da mu je bilo sladko in mehko pri srcu. Od morja se je dvigal opojen, vlažen vzduh, valčki so udarjali ob skalo in breg in dobro se je čulo, kako so vleкли drobne kamenčke s seboj.

Ah, sladke so bile te noči! Od morja je priplul sladek glas in vabil nežno; in hrepenenje se je zbudilo v njegovem srcu, sladko in veliko, hrepenenje po njenih očeh, po njeni ljubezni, po njej...

Tri leta so že minila, odkar sta se sestajala, in nihče ni vedel o tem. V noči je zadonel njen klic in v jutru, ko so ugasovale zvezde, je zopet zadonel od morja sladek in nežen glas:

„Hoj, mornar, hooj!“

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Jesen.

Zdaj je zunaj jesenski čas,
v meglah spijo planine,
v meglah zavito življenje spi,
srcé si obnavlja spomine.

Truden je duh, brez vzleta je,
srcé si obnavlja spomine —
Če nimaš drugega, ljubica,
daj mi bolečine!

Milan Pugelj.

Spoznanje.

Ihtiš, srce? To je za nami zdaj, za nami —
Sezidali smo mramornat si zlat oltar,
razrušili smo v prah ga z lastnimi rokami,
in zdaj ne verjemo več vanj nikdar, nikdar.

Tako zahrepeni po skali val v daljini
in vso ljubav izlije v njo in vse strasti —
in skala se zdrobi in potopi v globini,
razpršen val nad njo pokoplje vse moči.

Vojeslav Molè.

Slavna in bedna Italija.

Popotni vtiski. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

V. La bella Firenze.

koda za staro, lepo ime „Florentia!“ „Cvetoče“ mesto je to bilo že samo ob sebi, zdaj pa morajo dostavljati „la bella“.

Pri tem mestu spoznavamo neovržno resnico: kjer deluje priroda že sama, tam učinkujejo tudi telesne in duševne sile človeške, nevede porabljaajo ugodni položaj.

Koliko razvaljenega in zapuščenega je v Italiji, oživiljenega le z umetnim netivom spominstva in historizma ali celo le pietete! V Florenciji pa utripajočega ljudskega življenja ni treba bodriti z zdravilnimi sredstvi; samo se razvija neprenehoma iz prirode same, iz bogatega toskanskega zaklada, založenega z obilo glavnico rodovitnih tal ter rodnega prebivalstva. Florencija z okolico je bila bogata že od nekdanj, odsev njene sreče je na prvi pogled zapazil potnik pred sto leti prav tako kakor danes. Blagostanje je očitno ob vsakem koraku, v mestu po glavnih in stranskih ulicah prav tako kakor ob lepih vilah in gradičih v okolici.

Le ena razlika je med preteklostjo in sedanostjo: v preteklih časih so se istinito vršile romantične epizode, ko so se ljuto bojevale posamezne bogate plemenitaške rodbine med seboj ali pa z meščani in z nižjimi stanovi; kri je tekla na raznih krajih sredi mesta (na primer na Gosposkem trgu in ob Starem mostu), tekla je v potokih pri raznih naskokih na mestno obzidje. Žive romantike teh razburkanih strasti ni več; zbuditi si jo moramo v svojem spominu. A ni je treba izbrskavati izpod razvalin ali je krpati iz razpadkov! Ne! Še stoje stare palače nekdanjih mogotcev (vse v bližini Arna), temne in grozeče odzunaj, krasne in nedotaknjene odnotraj, vidni znaki bogate življenske vsebine, krepke in odločne nazunaj, umetniško nežne naznotraj. Vidi se, da je vse zraslo iz rodni tal; zato štejejo potomci za svoje vse, kar so ustvarili predniki, in ne dopuščajo, da bi poginjalo. Pridobitve prednikov jim niso le ostanki, le češčenje vredne relikvije ali celo le muzejski in panoramski predmeti,

ampak spojeni so z njih bitjem in žitjem. Zato v Florenciji in njeni okolici skoraj zamašimo razvalin! Tradicija je pač temu i danes premožnemu in veselemu ljudstvu ostala nepretrgana. Benetke razpadajo in se krpajo toliko, da ne razpadejo — celo v „doževi palači“ je to vidno, stari Rim nam govori v razvalinah: Florencija pa se je iz „cvetoče“ le izpremenila v „lepo!“ Rimsko obzidje še stoji razvaljeno, florentinskega ni več: tam, kjer je stalo obzidje, obkoljuje zdaj osrednje mesto široka ulica v obliki dunajskega Ringa (Viale, z raznimi pridevki: Principe Umberto, Filippo Strozzi itd.). Znamenje stalnega napredka! Električna železnica teče zdaj po tej obcestni ulici; ni pa minila ena romantična preteklost: ohranjenih je še več starih mestnih vrat, zlasti pa čuvajo prostor (monte alle Croci), ki ga je slavní Michelangelo l. 1529. — kot inženjer — uredil za osrednjo utrdbó, ko se je mesto enajst mesecev junaško branilo proti naskokom cesarske vojske Karla V.

Take priče jasno kažejo, da se prebivalstvo ne vda samoza-
dovoljni brezdelnosti, ki je sicer v južnih deželah jako navadna. Bistro je to ljudstvo in zelo živahno. Zato so pa tudi mogli iz njega vzkliti možje, kakor je velikan Dante (rojen 1265., umrl 1321. l.) in preklicani Boccaccio (1313—1375). Posebno značilen za Florencijo je Boccaccio, ker je združena v njegovi osebi in njegovem delovanju temeljita resnost z razkošno frivolnostjo, vihrava razposajenost s trdnimi načeli; ki si je pa v eni točki dosleden: v delavnosti, in ki mu je vodnica v vsem delovanju: duhovitost. Osobito v „Decamerone“ je Boccaccio najrajši slikal prizore iz Florencije in njene okolice. On je tudi zapisal rek: „Toskanca kdor če goljufati, mora zjutraj zgodaj vstati“. — Da, premeteno je to ljudstvo, a tudi delavno; veseliti se zna, a tudi delati; razposajeno je, a tudi redno. . . Ceniti zna prastaro kulturo svoje dežele.

Tako ljudstvo ima vso sposobnost in dovtetnost za umetnost. In res je vse mesto, vsa okolica kakor galerija slik; tu ni videti tiste razcapane „umetnosti“ vagabundstva in lenuštva, kakor na primer v napoljskih stranskih ulicah, ampak vse diha dostojanstvo; odsev klasične umerjenosti je razlit nad vsem: milina, a ne mehkoča, pravilnost, a ne pedantnost, bogastvo, a ne razkošnost, lepota, a ne lišp. Taka je priroda, take so stavbe, ta občutek dobimo na ulicah, ob pogledu na poslopja in na ljudi, take so umetniške in zgodovinske zbirke. Vse življenje je takega značaja. Pri nekaterih palačah, n. pr. pri „stari palači“ (palazzo vecchio) se jasno kaže benečanski slog; a ni tako potratno razkošen kakor v Benetkah,

zato je trajen in nima na sebi znakov razpadanja. In zgled iz drugega okrožja: ljudstvo je, dasi veselo, čisto dostojno celo v varijetjih. Pogledal sem si predstavo v varijeteju „Eldorado“ (Piazza S. Firenze, Nro. 4); pelo in plesalo se je do 11. ure, a z decentnostjo, kakršne ne vidimo izlepa na Dunaju, v Berlinu ali Hamburgu, in ko je bilo predstave konec, so — ob 11. uri — dotično kavarno zaprli in gostje so vsi odšli. — V soglasju s temi potezami je tudi jezik, krasna toskanska italijanščina. Zdi se nam, kakor bi ta jezik ne mogel služiti za kake barabske popevke. — Zmisel za umetnost in zdrav okus sta tu tudi zato doma, ker je Florencija prvo mesto za umetniško obrt in trgovino. Zato so mnoge prodajalnice in razne izložbe pravcata galerija za umetnine in mnogo je malih prekupcev za stare in nove umetniške izdelke. To vpliva vzgojevalno na vse ljudstvo in na njegove kretnje.

Zelo ugodno vpliva na umetniško javno vzgojo brez dvoma naprava, ki je v tem obsegu ne najdemo nikjer, niti v Italiji niti pri nas: da so namreč dragoceni kipi-umotvori občinstvu na ogled kar na javnem prostoru očitno in vedno. To je takozvana „Loggia dei Lanzi“, ki tvori južno mejo znamenitega „Gosposkega trga“ (Piazza della Signoria). Ta „Loggia“ je proti trgu odprta veža, ki ji na to stran podpirajo streho le stebri, tako da se vidi v njo z vsega trga. Nad okolico je vzdignjena za nekaj stopnic. Namenjena je bila za slavnostne nastope mogočne „Gospode“ (Signori). Sezidali so jo konec 14. stol., ime pa ima od tedanjih nemških „Landsknechtov“, ki so tu stražili. Strop in stebri so izdelani zelo lepo v klasičnem in renesanškem slogu. Dandanašnji tu ni nikake straže, ampak prost je pristop vsakomur v to veliko lopo. Na kamenite stopnice, na katere je postavljena, sedajo zlasti preprosti ljudje, da se odpočijejo ali se malo polenijo. Vežo obdajajo kroginkrog kamenite klopi, ki po njih ob popoldanski vročini polegajo možakarji vseh vrst. Po veži in pred njo pa vedno postopajo tujci, občudujoč krasne kipe; saj so nekateri umotvori svetovne slave. Tu je Menelaj z mrtvim truplom Patroklovim (staroklasičnega izvora), kip, ki ga vidimo tolikokrat posnetega; od kiparja Giov. da Bologna (iz 16. stol.) sta dva kipa drzne umetniške zasnove in velike učinkovitosti: Herkules, ki ubija kentaura Nesa, in „rop Sabink“; zlasti zadnjo sliko radi obnavljajo. Iz 19. stol. je Pio Pedijev „Rop Poliksene“; več je manjših kipov.

Ta „Loggia“ je kakor nalašč za sanjarjenje: okrog sebe imaš umotvore različnih dob, z vzvišenega svojega prostora pregledaš ves

„Gosposki trg“, občuduješ bližnje palače in zreš na ljudstvo, ki ga je sicer mnogo, ki pa se ne preriva tako kakor drugod po Italiji. — Bilo je 12. julija lanskega leta, okrog dveh popoldne; solnce je pripekalo, kakor se spodobi v tem času za Italijo, jaz pa sem prišel s šopom razglednic baš mimo te veže. Kaj ko bi jih kar tu popisal in odposlal? Pošta je namreč takoj zadaj za vežo. Zakaj bi se ne vedel, kakor se vedo tukajšnji ljudje? Sedel sem na hladne stopnice, izprva se mi je — usus tyrannus — zahotelo, da bi se malo sramoval, sedeč na tem neuglednem mestu, a kmalu mi je položaj prijal. Zdelo se mi je celo, da sem bil dobro došel mešani družbi, ki je po teh stopnicah uživala popoldansko siesto, a najprijetnejši učinek je bil, da so me razni prodajalci razglednic in podobnega drobiža ter drugi sitneži pustili popolnoma v miru, menda misleč, da sem domačin med domačini. Zato poudarjam tu še enkrat pravilo, ki sem ga zastopal že v prvem poglavju: hodeč med Lahe, postanimo sami Lahi, kolikor le moremo! — Seveda povsod bi to prav ne šlo; preveč bi se zahtevalo žrtev snage in srednjeevropske razvajenosti! V „lepi“ Florenciji pa je to že mogoče.

Tako silnega navala tujcev, kakor ga nahajamo po nekaterih drugih italijanskih krajih, sicer tu ni. Kdor pride, pride navadno iz resnejših razlogov negoli zaradi same senzacije; zbira se tu, rekel bi, duševna aristokracija, ne plemenska ali mošnjičava. Florentinci tudi na tujca niso tako navezani kakor mnogi drugi kraji; dovolj imajo lastnih ljudi in domačega opravka in zaslužka. Ta medsebojna neodvisnost je blagodejna za tujca in za domačina: oba se respektujeta. Zato je nad vso pokrajino razprostrto duševno ozračje, ki nas na mah pridobi in v nas zbuja zavest, da smo kakor doma.

Nerad se torej vsakdo loči od Florencije in prav često slišimo izrek, da bi se tu dalo bivati trajno; toda tujec ne potuje, da bi se umiril, ampak išče izrednosti, ekstremov in odleže mu šele nekoliko, ko vsaj vdihava žveplene pline neposredno iz Vesuvijevega žrela

Skoraj milo se mi je storilo, ko sem zapuščal lepo, prijazno mesto; kajti pričel sem se že čutiti člana tistih 200.000 prebivalcev. Udomačil sem se že bil v prijaznem, hladnem svojem hotelu v najživahnejši ulici florentinski (Via Calzaoli). Še težja je bila ločitev od preproste in vendar čedne, pristno italijanske gostilne, kjer sem navadno obedoval. Tu sem prvikrat začel ceniti italijansko kuho in sem se prvikrat poklonil vinu „chianti“, ki me je tako pridobilo zase, da odslej drugega v Italiji sploh nisem maral. Kolikokrat sem pozneje z domotožjem mislil na to skromno florentinsko „fiaschet-

terio“, če sem plačeval v elegantnih restavracijah drage račune ali pa v kaki umazani „ošteriji“ stoje snedel in izpil, kar sem dobil. Zato pa še dobro pomnim sila ozko in nazunaj ne posebno vabljivo „Via dei Cerchi“, kjer je tista gostilna, in nisem še pozabil tvojega imena, vrli Janez Casacci, ki si me v svojem vinotoču v Florenciji pogoščal! Skromen je vhod v tvoje kaj temne prostore, ki se namah razširijo, a gost je tu kakor v svoji hiši, in ne vstane rad izza lepo pogrnjene mize, kadar se zaziblje pred njim v tisti veliki, s slamo in trsjem oviti steklenici životvorni plod Chiantskih gor. Po vsakem obedu je vrli natakak potehtal ono patrijarhalno steklenico in s hvalevredno doslednostjo vsakikrat določil, da sem si bil te zadružne pijače privoščil za 60 centezimov; tako se je glasil njegov odlok tudi tistega večera, ko sem se poslavljaj od gostoljubnega doma in sem, skoraj vdavši se sentimentalnosti, hote in nehote počastil steklenico z deležem, gotovo za dva prsta večjim nego sicer. — Drugod v Italiji niso bili tako prijazno nenatančni, ampak so mi vselej prisodili najmanj za 1 liro konsuma, če sem steklenico le zagugal v njenih tečajih.

Razume se, da so v takem mestu tudi gostilne in obednice s prav evropskim komfortom. Najbolj se zbira eleganca na trgu Viktorja Emanuela (centro); prijetno je tu sedeti v kavarni, to se pravi, pri mizi, ki je postavljena tja na prosti trg, in opazovati ljudstvo, ki se shaja in odhaja. Najfinejša družba se zbira v „Gambrinovi“ prostorih, v odprti lopi in v veliki dvorani; ime samo pove, da se tu dobi tudi pivo. Vendar je zanimiveje pri mizah na prostem; zvečer igra na tem trgu redno tudi godba in ljudstva se nabere vse črno. Trg sicer ni daleko tako lep kakor Markov v Benetkah, ali življenje je pristnejše. Cele obitelji so zasedle kako mizo, žena, mož (v javnosti vedno kavalir svoje žene) in — več jih nisem nobenkrat zapazil — dvoje otrok. Ti ljudje so srebali vedno le sladoled in priznati moram, da sem jih najbolj občudoval zaradi njih utrjenosti. Zakaj? Florencija ima precej muhasto podnebje; enkrat je silno vroče, a namah postane hladno; ob nekaterih dnevih sem se skoraj stopil zaradi vročine; ko sem pa enkrat obiskal florentinske „Cascine“, to je nekak „Prater“ s krasnimi nasadi čisto na zapadnem koncu mesta ob Arnu, tedaj je pihal sem ob reki tako hladen veter, kakor pri nas v jeseni ali v aprilu. Prebivalstvo pa je teh hitrih izprememb očitno vajeno. Gospodje so po leti oblečeni obično v bele platnene in podobne obleke, boljše ženstvo pa v lahke kostume, sestavljene večinoma iz čipk in odprte na vseh krajih in koncih, tako da je mogoč prepri,

kamor se mu zljubi. Nekega večera, ko je na trgu igrala baš godba, je bilo tako hladno, da se mi je kaj prilegel vroč čaj in da sem si zapel suknjo, pri sosednjih mizah pa so domačini vseh spolov, že itak dovolj razgaljeni, se še pahljali in si naročali edino sladoled! Italijanska vročekrvnost res ni bajka, a mene je skoraj zazeblu ob tem pogledu. Sicer pa je znano pravilo, da mora biti tujec kaj oprezen napram italijanskemu podnebj.

Prizore iz preprostejšega ljudskega življenja pa pojdemo, kakor v živo panoramo, opazovat na že omenjeni „Stari most“ (Ponte vecchio), preko katerega gre pretežna večina prometa z desnega glavnega brega Arna na levi, kmalu v gričevje se dvigajoči breg. Sicer veže bregova še petero drugih mostov, ki so deloma lepši nego „stari“, a vendar se vsako oko obrača le v njega. Most je vzbokan, kakor so benečanski, a poglavitno zanj je, da ga obdajajo na obeh straneh tikoma hišice, vse natlačene s trgovinami, zlasti, že izza davnih časov, z juvelirji. Zato prehodimo most po trotoarju ob izložbah, ne da bi se zavedali, da smo na mostu; če pa stojimo na kakem sosednjem mostu (n. pr. ponte S. Trinità), se nam zdi, kakor da bi hišice na Starem bile postavljene v zrak. Posebno zvečer je pogled lep, ko se leskečejo vsa okna na mostu in se blešči Arno z vsemi palačami ob znamenitem svojem nasipu (Lungarno). Po tem nasipu je vobče malo življenja, le tuintam se kdo ozira doli na malovodnati Arno, ki leno teče v globoki strugi; na širokem zidu, ki obdaja nasip, so se igrali otroci in je celo spal kak odrasel samozadovoljnej, ne da bi se kdo zmenil za pretečo nevarnost: kajti z visokega zida bi se telebnilo neposredno v vodo! — Kakor je na tem obrežju vobče mirno in idilno, tako živahno je na „Starem mostu“. Tu drčijo mimo avtomobili in pokajo florentinski izvoščeki, najelegantnejši v celi Italiji, a opremljeni, česar drugod ne vidimo izlahka, z velikimi — dežniki! Prav smešno se nam zdi, ko sedi kočijaž ob dežju na svojem visokem kozlu z razpetim dežnikom; ob lepem vremenu pa ga ima skrbno zvitega poleg sebe. Preko tega mosta pa se pelje tudi voz za vozom z vsemi pridelki bogate okolice in z drugimi potrebščinami, posebno proti večeru. Zdaj si moremo dodobra ogledati te dvokolesne italijanske vozove, ki jih opazujemo v tem večjem številu, čim bolj proti jugu nas pelje v Italiji pot, in ki so „najpopolnejši“ v Siciliji. Že pred sto leti je sicer potpežljivi Goethe zabavljat takim „vetturinam“, ki so se mu zdele višek nepraktičnosti in jasen znak malomarnosti napram tehničnim pridobitvam. Čudne so res te dvokolnice z velikanskima

dvema kolesoma, ki sta pri vozu umeščeni tako, da si vzdržujeta sprednji in zadnji konec voza ravnotežje; voz se tudi nalaga v tem ravnotežju, saj bi sicer živinče, ki je vpreženo, ali stokalo pod bremenom ali pa skoraj viselo v zraku in vožnja navkreber bi bila sploh nemogoča. Znamenito je, da so s takimi vozovi vozili tudi v starorimskem času; ni pa ta način vožnje naprosto znak konservativnosti narodnih navad, ampak izvira kolikor toliko iz napetosti italijanskih cest ter vsled tega tudi iz večjega izrabljanja živine za nošnjo nego za vožnjo.

Taki vozovi si slede v Florenciji na „Starem mostu“ drug za drugim, ovenčani s pisanimi trakovi in čopiči; tudi okrog živinčeta vse binglja ter zvonkljajo kraguljčki in zvončki. Na vozu sedi gotovo kak otročaj in poje in vriska, na konju pa je — vsaj enkrat sem to videl — v sedlišču čepel psiček in je lajal za žive in mrtve. Tak pogled bi bil za nas cela komedija, tam pa se seveda nihče ne zmeni za vse te glasove; znak so ekstenzivnega življenja.

Ves nov svet pa se nam odpre, če se peljemo po florentinskem Ringu „Viale“, široki cesti z lepimi nasadi; najlepši je pač osrednji del ob trdnjavski skupini „Fortezza da Basso“. Tam je majhen ribnik in okrog njega je majhen park divne lepote; tu se shajajo le imenitne signore s svojimi otroki in tod okoli je čudovito mirno. Vredno je pri tej priliki pogledati bližnjo „Piazza dell' Indipendenza“ s Peruzzijevimi spomenikom.

Najlepši izprehodi pa so na južnem robu mesta, koder se razprostirajo v kolobarju griči, ob prekrasni promenadni cesti „Viale dei Colli“; tu je združena vsa razkošnost, ki jo more ustvariti umetnost s pomočjo južnega podnebja in toskanske rodovitnosti. Tod se res uživa senca in hlad, lahko se sanjari v cvetličnih zatišjih in zre s krasnih razgledišč doli na mesto in daleč okrog po tem italijanskem raju. Najbolj se priporoča, peljati se z omnibusom do impozantnih „Rimskih vrat“ (Porta Romana), potem pa kar peš v nasade, ki se razprostirajo uro hoda po gričih.

Nekoliko daljša je pot v mestece Fiesole, ki je raztreseno s svojimi 6000 prebivalci po precej strmih griču na severni strani Florencije. Kar je zapisal Boccaccio pred poltisoč leti o tem mestu, to velja še dandanes: „Staro in slavno mesto je to, dasi je zdaj čisto propadlo, a nikoli ni nehalo biti škofov sedež in je še zdaj.“ — Vredno je priti tu sem (300 m visoko) zaradi obsežnega razgleda in zaradi prastarih etruščanskih ostankov, n. pr. orjaškega še pred-rimskega obzidja, ohranjenega še zdaj. V zelo vzpetih serpentinah

je izpeljana električna železnica blizu pod vrh griča. Na Florencijo uživaš med vožnjo najlepši razgled; meni je užitek motil le pogled na tri sopotnice, pogumne Angležinje, ki so bile po obrazu, rokah in laktih vse otekle od komarjevih pikov! Poezija in proza. — Izstopivši iz voza sem hribolazil sem in prek po neznansko strmih ulicah, tako strmih, da so se otroci igrali z vozovi, ki so jih spuščali navzdol, ali pa so se po ploščatem tlaku, kolikor ga je, kar s telesnim svojim aparatom dričali. Hiše so pravzaprav le kočje in zaradi strmine zidane vse nagosto, a skoraj pred vsako so ženske pridno delale, bodisi da so pletle slamnice ali pa tkale na preprostih statvah. Taka delavnost je v Italiji redka; posebno dobro de očesu veselost, ki so jo te ženske kazale pri delu, ne da bi ga kaj zane-marjale. Mučna pa je bila pot k vsakteri „znamenitosti“, na primer k zanimivi katedrali ali k frančiškanskemu samostanu; ni skoraj v Italiji tako sitnih beračev, kakor jih je ondi umeščenih na vsakih deset korakov; to so namreč bili pravi berači, ne proseči drugi sloji. Ta sodrga je bila tako nesramna, da sem opustil vse natančnejše ogledovanje in da sem se umaknil v pinijev gozdiček, ki pokriva eden vršac, nazadnje še v lepo ležečo verando restavranta „L'Italia“, kjer se mi je pa tudi stožilo po moji poštenu gostilni v Florenciji.

Naposled bi nam bilo treba poročati o posameznih znamenitih stavbah v Florenciji in o slavnih umetninskih in zgodovinskih zbirkah. A mrtva beseda je tu premalo, če nima v oporo vsaj slik. In mi jih nimamo.

(Dalje prihodnjič.)

Moja pot.

Jadra, jadra, kam ste razgrnila krila,
kam čez blesk šumečih pen?
Kje z obzorja robom boste se spojila,
kam vetrov vas nosi sen?

V carstvo, kjer nezmagana bolest kraljuje,
kjer ljubavi tihe ni,
kjer so srcu lilije in rože tuje,
kjer nebesju črv preti . . .

Vojeslav Molè.

Matija in njegova ljubezen.

Spisal Milan Pugelj.

(Dalje.)

ozna jesen je prišla v deželo, ptice so že davno odletele na tuje, hladna jesenska sapa je trgala zadnje vele liste z vlažnih vej in vejic, ob večerih je vstajala iz zemlje gosta in umazanobela megla, se razlivala po močvirnati krajini kakor megleno morje in se včasih niti po dne ni umikala. Mrtvo življenje se je širilo vsepovsod, kakor prostrano grobišče je bila vsa ravnina, tiha, zapuščena, prepojena s turobo.

Takrat je bilo, ko se je napotil Matija po dolgem času prvič spet do svoje ljubice. Domačega pastirja, mladega in malopridnega pritepenca, je poslal na ogled in fant se ni izkazal neumnega. Povedal je, da se pod oknom, na katerem cveto rože, širi nizka in skoro vodoravna streha lesene shrambe, da leži lestva po dolgem ob kozolčevi levi strani in da je okrog županove hiše vse tiho kakor v grobu.

Matija je šel naravnost po cesti, ki je tonila v gosti megli, vlažna, tupatam blatna in ponekod posuta z nerodnim okroglim kamenjem. Mrtva in gluha je bila noč, tema gosta, da se je komaj videlo prestopiti, tišina grobna, da je bilo popotnika strah, pot brezkraina, da je komaj preostajalo upanje na konec.

Matija je bil vesel kakor popotnik, ki ljubi domovino in se vrača vanjo. Po dolgem in žalostnem času jo bo videl natanko tako lepo, kakor so mu jo slikali spomini, prav tako dobrodušno in vdano, kakor so jo predstavljale sanje tihih in samotnih ur.

Žive duše ni bilo od nobene plati. Ne voza, ne popotnika, ne nočne ptice, ne nočne živali, ne luči, ki bi svetila iz meglene dalje in prijazno pozdravljala. Kakor pokopališča so ležale male in siromaške vasi, ko je korakal potoma skozi nje. Ni bilo hiš na levo in desno, ne skednjeve, ne kozolcev, ne shramb in ne kašč. Grobovi so stali ob obeh straneh, tu manjši, tam večji, vsi revni, vsi siromaški, z razpalimi strehami, z razbitimi okni, z zakajenimi, vijugastimi durmi. Niti psa ni bilo, da bi skočil na pot in zalajal.

Prišel je do zaželjene vasi že pozno v noč, ko je postala megla še bolj gosta in tako vlažna, da se je oprijemala obraza kakor mokra cunj. Zavil je preko polja in od strani se je bližal županovi hiši. Pod kozolcem je obstal in sedel na lestvo, ki je ležala po dolgem ob levi strani.

Okno nad shrambo je bilo še razsvetljeno, a skozi meglo se je zdelo oddaljeno kakor zvezde. Menda je še čula Anka, lepa in malo srečna Matijeva ljubica, nemara je oblečena ležala na postelji, sklepala roke pod bujolaso glavo, strmela z ogljenimi očmi v strop, enakomerno strmela kakor begun, ki leže za hip sredi nevarnega bega v smrečjo goščo in se potopi nemudoma v burno minuloost. Mogoče je mislila na Matijo, na ljubega in dobrega, in hrepenela v njegovo bližino, želela pod njegovo oblast kakor prognanec v zavetje neke nove, boljše domovine.

Matija je vstal, oprijel lestvo, jo zadel na rame in jo nesel pazno in varno proti shrambi. Tam na oglu je zalajal pes, ali utihnil je nenadoma in zamahnil z rjavim in košatim repom. Spoznal je svojega znanega gosta.

Matija je dospel do shrambe in naslonil ob njeno leseno in skoro vodoravno streho lestvo. Postal je za trenotek, pomislil malo, stopil do shrambnega ogla, da bi še za minuto poslušal in pogledal naokoli, ali obstal je nenadoma, kakor bi bil okamenel: nekdo je stal pred njim, dolg in suh možki, z zmečkanim klobukom na glavi, z rokami k sebi stiskajoč bogve s čim napolnjeni razcapani suknjič. Zgoraj širok kakor napihnjena žaba, spodaj tenek kakor komar je stal pred njim, dolge, preklam podobne in nekoliko naznotraj ukrivljene noge so se mu vidno tresle, izpod suknjiča je padlo nenadoma troje suhih gnjati.

„Za božjo Kriščevo voljo, molči!“ —

Matija je spoznal glas, stopil je bliže in pogledal v starčev kisli obraz.

„Hudo si se zredil, godec Brumen, kar se nisva videla.“ —

„Za božjo Kriščevo voljo, molči, Matija!“ —

Godec Brumen je šepetal, še troje kosov suhe svinjine je padlo izpod suknjiča, priklenjeni pes se je iztegnil po enem in ga pričel slastno obdelavati.

„Kaj si pa delal, Brumen, v shrambi?“ — je vprašal Matija, kakor bi se hotel kratkočasiti. „Ali si miši lovil?“ —

„Pogledal sem“ — je odgovoril in še vedno mu je manjkalo sape na vseh koncih in krajih — „malo sem pogledal!“ —

„Kradel si“ — je odgovoril tiho Matija. „Nazaj nesi!“ —

Brumen se je nekako poravnaval, kakor bi se prebujal iz spanja, sklonil se je, pobiral raztresene kose in ogledaval prislonjeno lestvo in Matijo.

„Tat si“ — je izpregovoril skoro začudeno Matija. — „Kdo bi si bil mislil, da si ti tat?“ —

Godec Brumen se je nenadoma vzravnal in vznemiril. Očitanje ga je razjezilo.

„Kaj si pa ti, kaj si pa ti?“ — je vprašal ježno in skoro glasno. „Slepar si, slepariš tod okoli!“ —

Matija mu je položil roko na ramo in ga miril.

„Kaj se jeziš, kaj se jeziš?! Samo molči, kakor bom jaz molčal, in pojdi zbogom!“

Godec Brumen je stresel Matijevo roko s svoje rame in polglasno mrmral kakor sam zase.

„Kakšna tatvina je to, če vzame berač bogatašu grizljaj mesa?! Kaj? Kaj je to tatvina!? Župnik na prižnici, svetnik že na tem svetu, so dejali, da še greh ni! In v katekizmu stoji črno na belem tako-le: Če ukradeš bogatašu grizljaj, ki ti je potreben za življenje, se nisi pregrešil!“

„Hodi zbogom“ — je rekel Matija, a Brumen je mrmral kakor medved. Pogledal je Matijo in roke s kvišku obrnjenimi dlanmi je iztegnil dokazujoč od sebe.

„Kaj pa misliš, da mi je za grizljaj mesa? Nazaj nesem, jutri pa stopim pred očeta župana in povem: tako in tako! A o tebi rečem, da si sleparil okoli hiše! He!“

In prav zlobnohudomušno se je nasmehnil.

„Pojdi, Brumen, in molči!“ — je prigovarjal Matija, sam je pobiral kose mesa in mu jih tlačil v naročje. „Lahko noč in molči, kakor bom jaz molčal!“ —

Brumen je mrmral, se počasi okrenil in odhajal za oglom. Matija je stopil k lestvi in plezal po njej više in više. V izbi nad shrambo je ugasnila nenadoma luč in okno se je pričelo rahlo odpirati. V tistem hipu je pritekel izza ogla nazaj godec Brumen, se ustavil pod lestvo in jo siloma stresel.

„Greš doli, slepar!“ — je klical polglasno in ježno — „ali mi greš takoj doli! A - a?“

Matija je obstal pri vrhu lestve in gledal začudeno vanj, ki je stal spodaj in pričel mahati z obema rokama okrog sebe.

„Kaj je to očetu županu, če mu odneseš grižljaj mesa, in kaj je to, te vprašam, če mu zapeljuješ edinega otroka, te vprašam?! A—a? Pošten sem, poglej me, preveč pošten in zato ne boš lezel skozi okno, kakor gotovo ne bo stara harmonika nikoli nova. Doli, slepar, ti pravim, in če ne greš, pričnem kričati na vse grlo!“ —

Matijo je izpreletela divja jeza. Skoro skočil je z lestve, oprijel godca Brumna in ga vrgel po tleh, da se je petkrat obrnil. Tam čisto tik stene je skočil zopet na noge, tipal okrog sebe po krepelu, najprej mrmraje pretel in pričel mahoma klicati na ves glas: „Slepar, slepar! Pomagajte!“ —

Dvoje, troje ljudi je letelo po stopnicah doli iz skednja, Matija je izginil nenadoma za oglom in utonil v megli. Še par minut se je razlegalo zamolklo kričanje, prešlo v govorjenje in se naposled brez sledu poizgubilo.

In že drugi dan je prišel bogataški župan in nagovoril pred hlevom Matijevega očeta.

„Kje imaš svojo kačjo zalego“ — je vprašal in razkoračil se je mož, junak po životu, pred starcem, ki mu je že starost globoko upognila hrbet. „Kje imaš fantalina, ki slepari okrog moje hiše, kadar počivajo vsi pošteni ljudje?“

Trdo so letele besede iz ust, kakor bi kresal z jeklom iskre iz kremenca.

„Kje imaš izprijeno seme? — Okrog kresa se je pretepal pijanec na moji veselici in včeraj je metal ponočnjak ob tla starca Brumna, ki ga je zavračal pri sleparjenju!“ —

Matijev oče, upognjen starec, je poslušal in bleдел in se čudil.

„Zmotili ste se“ — je dejal. „Kakor Bog živi, tako gotovo ste se zmotili. Moj sin je bogaboječ, ne pretepač in ne ponočnjak. Reveži smo, in kar imamo dobrega na svetu, je poštenje!“

A bogataš župan se je jezil, in ko je odhajal, je kletel kakor obseden.

In še isti večer je prišepal preko polja pijači vdani čevljar Jure, Matijo je ugledal za hišo in oddaleč mu je mahal s širokozakrivljeno palico.

Zopet je segal v malho, in ko se je približal, je izročil drobno in zlatoobrobjeno pismo.

„Kakor prvikrat“ — je dejal — „ravnotako!“ — In pričel je vzdihovati kakor bolnik. „Dolga je pot in mravlje so v nogah in ogenj v prsih!“ —

Matija je razgrinjal pismo, ga obračal in čital, šepetal in izgovarjal polglasno njegovo vsebino. Nič ni opazil, kako je pijani Jure slabovoljen odhajal. Kakor bi ga pahnili kdo nemudoma z livad v peščene puščave, kakor bi mu nekdo vzel vse, kar je imel lepega na svetu. Tisti, ki mu je Anka vse bogastvo in vsa sreča, nima več ne Anke, ne bogastva, ne sreče. Kakor oblak sredi neba je sam, zapuščen kakor hudodelčev grob, pozabljen kakor žalost sirot.

Šel je in pil do jutra. In ko se je dodobra upijanil, so mu stopile solze v oči, najbližjega sopivca je objel okrog vratu in govoril je z njim kakor s svojo dušo.

„Poslušaj, bratec“ — je govoril z mehkim in tresočim glasom — „in če si pošten in če imaš srce, jokaj z menoj! Dekleta imam, lepega dekleta, bratec, vitkega kakor jelka v gori, sladkega kakor greh, ljubeznivega kakor spomini na mrtvo mater. In rad ga imam z ljubeznijo, ki nima primere. In vse mi je, kar je dobrega na svetu, vse po vrsti: sreča, bogastvo, zadovoljnost, veselje in življenje. In tudi moje srce je ona in tudi moja duša. Jokaj, bratec, z menoj: pridejo in mi jo vzamejo. Pismo dobim, pismo od nje, in tam stoji zapisano, da ni več moja. To se pravi, da nimam od vsega tistega, kar je dobrega na svetu, ničesar! In ne bom nikoli imel. Nikdar biti srečen, nikdar zadovoljen, nikdar bogat, nikdar vesel, vedno brez srca, vedno brez duše — — — slišiš, bratec, prokletstvo? Vse dni kakor slepec brez vodnika, kakor umirajoč brez smrti!“ —

Solze so mu tekle iz oči kakor otroku, vstal je in bežal v noč in hodil okrog kakor izgubljenec. Ali opojnost pijače ni prinesla pozabljenja. Samo mamila je, prinašala nekakšno bolno, kakor s strupom nasičeno spanje, izgubljala se brez sledu in puščala za sabo večjo turobo, nego je bila tista, ki jo je našla.

In med ženske je šel. K tisti Grudnovi Zali se je vrnil, ki je bila z njim vred osramočena na davni nedeljski veselici. Še je bila rdeča in cvetoča, še se ji je lepo prilegalo zapletanje jezika, ali Matiji ni mogla dati ničesar. Kar je rekla in kar je storila, vse je bilo brez pomena, vse brez vpliva, šlo je mirno kakor veter in izginilo kakor on.

In tudi k Angeli je šel, k tisti, o kateri se je govorilo, da je najlepša v vasi. Da ima take lase kakor zrela pšenica, lica kakor vrtnice, da je vitka kakor lešča, ki je zrasla v enem letu sredi leščevja. In vsa lepa in mlada se je vnela zanj, ga vabila k sebi in ga objemala v dolgih zimskih večerih in mehkih spomladanskih nočeh. In tožila je včasi:

„Glej, kako te ljubim in negujem, ti pa misliš drugam! Iz mojega naročja hite tvoje želje zanjo, na mojih grudih bije tvoje srce v zavrženi ljubezni za drugo. Pojdem, predragi, od tebe, da te ne vidim več in da te pozabim.“

Govorilo se je, da so njene besede kakor med, a Matije niso sladile. Brez moči so zveneale, živele same sebi, umrle brez spomina.

Zima je minila, dolga kakor večnost, dolgočasna kakor nadležna starka, mrzla kakor spomini na nesrečo. Že je skopnel sneg, prišla je spomlad in natrosila rož in zelenja in brstja in cvetja po dolinah in hribih, bližinah in daljinah. Vse je oživel, čez noč je prišlo življenje, kakor bi vstalo iz tal in se razmahnilo na vse vetrove. Dan za dnem je pripekalo solnce z večjo toploto, izpremenilo spomlad v poletje in žarelo kakor živ ogenj.

Takrat je bilo, ko se je razširila po vsej dolini vest o Anki, o srečni in bogati nevesti. Pravili so, da se poroči s tako bogatim Vlahom, da bi lahko nasul z njegovim denarjem vso cesarsko cesto, ki vodi sredi vlaških brd; in tudi tako so dejali, da je njen ženin sloveč gospod, doma iz Ljubljane, slaboten sicer, a imeniten, skoro tako in tako široko znan kakor povest o Robinzonu, samotnem otočanu.

Tudi Matija je slišal in verjel, kakor so vsi verjeli. Mračen in temen, kakor je bil, je postal mahoma še mračnejši, še globlje se je potopil v svojo morečo boleš, še bolj se je izgubljal v svojih brezciljnih in z obupom prepojenih sanjah. Do tistih časov je še posijalo kratko upanje, neznatno kakor žarek, ki se vkrade skozi razpoko v temno shrambo, a ljubeznivo kakor otrok med starci. Zdaj je bilo tako, kakor bi bilo tudi to umrlo. Ali dogodilo se je čudo.

Tisti večer, ko ga je dosegla novica, je sedel pozno v noč sam pred hlevom. Tišina je vladala že vse naokoli, vsa vas je počivala v mirnih poletnih sanjah, od nikoder ni bilo več korakov, ki bi se bližali in oddaljevali in gubili sredi lepe poletne noči.

Nenadoma — kaj je zalajal pes, kaj se hoče odtrgati z verige, kdo prihaja s tatinskimi koraki?

Matija se je začudil.

„Kaj te je prineslo, Jure?“ —

Pijanec Jure je stal pred njim, sklonil se k njegovi glavi in šepetal kakor pri izpovedi. Pijan je bil, ničesar ni spravil iz sebe.

„Tam stoji oreh“ — je pripovedoval — „ti veš, kje stoji?“ — In zagnal se je z desne na levo. „Mogoče ne stoji oreh, ampak jablana. No, vseeno. Drevo stoji, pa prav! In pod drevesom stoji

Malka, ali pa tudi sedi. Ali pa ne sedi in ne stoji, ampak semintja hodi. In tudi Malka ji ni ime, ampak Urša.“

Jure je zdrknil tik ob zidu na tla, na mestu zadremal in obenem smrčal, kakor bi se davil. Matija je vstal in je šel do drevesa.

„Ti?“ —

Stopinje so zastale, glas je zastal, tudi kri je kakor oledenela.

Anka je stopila izza debla, lepa in mlada in ljubezniva kakor davno.

„Poglej“ — je rekla — „pozabiti sem te hotela, pa ni mogoče. Neznana moč te nosi pred oči, srce je kakor zastrupljeno.“

Oklenila se ga je trepetajočega in vznemirjenega, ki mu je vzela sreča vse besede.

„In pomisli“ — je govorila — „poročiti me hočejo z drugim, a jaz hočem tebe!“ —

Sedla sta ob deblu in tako lepa noč se je širila naokrog kakor v tistih časih, ko je sedel osramočen in ranjen v njeni sobi, samemu sebi neznan in neumeven. Tudi to noč so peli murini in črički, tudi fantje so prepevali nekje daleč tam sredi doline in njih pesmi so se razlivale preko src kakor čudodeln balzam.

„Beživa“ — je rekla in oklepala se ga jè, kakor bi ga pred nekom nevidnim branila — „bežala bova, tako sem sklenila! O polnoči te bom čakala, in kadar prideš, odidem na tvoji strani v tujino! Nekam daleč, nekam daleč, bogvekam, za srečo.“

Zdaj so se razžarela njena lice od nekakšnega svečanostnega navdušenja, vstala je naenkrat, pokazala roke in izpregovorila z odločnostjo kakor skala: „Delala bom!“ —

(Konec prihodnjic.)

Kot albatros ...

Kot albatros razpel sem bela krila,
nad smehom morja plovem v sinjo dalj;
kot misel, ki je dušo zamračila
in ni ji dna in ne obrežnih skal.

Kot albatros v škrlatnem se požarju
tonečih, mročih zarij razgorim,
zgubim kot klic v šumečem se viharju,
kot v polju bojnem vzduh polneči dim.

Vojeslav Molè.

Kopitar in Vuk Karadžić.

Napisal dr. M. Murko.

Po novem viru: Vukova prepiska. Knjiga prva. Državno izdanje. Beograd. 1907. vel. 8°. + 777. str. Cena 8 dinara.

(Konec)

pravi luči kaže Kopitarja tudi razmerje do Vukove rodbine. Z delom res preobloženi učenjak je bil za časa Vukovih potovanj navadno posrednik med ženo in njenimi preprostimi sorodniki, nosil ji je Vukov denar in svoja posojila, tolažil jo je, ko je Vuk

predolgo izostajal (pr. na str. 276.: nur einmal im Jahre wünscht sie mit Ihnen übers Land zu fahren, und einen Tag Sie zu genießen!), pošiljal jo je pa tudi za njenim „Turkom“ med Srbe. Mnogo se je trudil za Vukove otroke, katerim je po Vukovi želji celo imena izbiral (171), in pri takih prilikah nam kaže tudi svoje pedagoške nazore. Ko se je mati pritoževala radi sinčka, ga je hodil Kopitar nadzirat ter je kratko odgovoril: „Savva ist brav, wiewoll die Mutter nach Weiber Art das Unmögliche von ihm verlangt“ (301). Kako mu je bila vihravost zoprna tudi pri otroški odgoji, pravijo te-le besede: „Den schweiz. Robinson muss der Sawa ein Jahr lang lesen. Dann kriegt er was anderes“ (397). Posebno je cenil za bavarske šole od H. C. Schmida napisane „Zgodbe svetega pisma za mlade ljudi“ (damit das ganze Haus, Mutter und Kinder sie lese und auswendig lerne), katere je Ravnika „auf mein Anrathen“ prestavil v slovenščino (400).

Da je Vuk, ki je živel od svojega pisateljstva, v težkih časih, ko ni imel „ni jedne krajcare“, kakor na novo leto 1834., nahajal zaslombo pri Kopitarju, ni nič posebnega. Zahteval pa je tudi uslug, ki so presegale prijateljske meje posebno pri možu, ki je imel sam tako malo časa (pr. 305), ali Kopitar, ki je to semtertja nejevoljen opazil, pravi nazadnje sam še 13. septembra 1839: „Sie sind am Ende doch mein mezinac, wie unsre Gegner sagen; so kindisch commandiren Sie mit mir und über mich; und ich gehorche Ihnen!“ Razumemo pa tudi, zakaj je Vuk v kritičnih trenutkih svojega življenja mislil na Kopitarja. Ko je leta 1827. nesel svojo glavo v Srbijo, ker se je čutil nekrivega (311), mu je pisal: „Amanet Vam Božij

moja žena i djeca, i moji rukopisi" (293). Enako l. 1831. med kolero: „Amanet Vam Božij moja djeca, ako ostanu sirotna iza mene. Ja od Vas većeg prijatelja na ovom svijetu nemam" (402).

Z genljivimi besedami je povedal torej Vuk sam najbolje, kaj mu je bil Kopitar. Svetovna književna zgodovina ima tudi malo primerov tako lepega in plodovitega skupnega delovanja. Bolj ko po svojih slavnih znanstvenih spisih živi Kopitar dalje po velikih uspehih, ki jih je njegov hvaležni učenec dosegel po dolgih in težkih bojih med srbskim narodom, kajti ta ima le od njih vse temelje svoje današnje kulture. Kopitarjeva navdušenost za vse, kar je bilo srbskega, ni bila že dosedaj nobenemu razumnemu človeku skrita, ali iz pisem šele smo izvedeli, da je zares vneti katoličan in Avstrijec sanjal ob obnovitvi Dušanovega carstva kakor kak poznejši srbski romantik iz časov „Omladine" (374, 478, 487). Jasno pa je tudi, zakaj so Srbi hoteli z Vukovimi telesnimi ostanki leta 1897. prenesti še Kopitarjeve pred belgradsko saborno cerkev, ko se ne bi Slovenci o pravem času bili spomnili svoje dolžnosti nasproti velikemu rojaku (gl. Knezova knjižnica IV. 162).

Vukovo prijateljstvo pa je bilo tudi Kopitarju, ki je že v svojem petdesetem letu elegično premišljeval, kako hiti čas in kako se bliža smrt (369), edina tolažba, ko se je na stara leta čutil na Dunaju, ki že po naravi ni mogel biti središče slovanske znanosti in narodne kulture, kakor si je naš Kranjec domišljeval, vedno bolj osamljenega, tako da je leta 1838. celo Vuka vprašal (473): „Hočete li tudi Vi mene zapustiti?" Znano je, da se je Kopitar leta 1833. sprl s Čopom in Prešernom ter izgubil pravdo za „metelčico", leta 1837. pa je izšel njegov životopis v Brockhausovem „Conversationslexiconu", ki ga je v njegovi učenjaški časti neizmerno žalil; ker ga pa je po krivem pripisoval Palackemu in njegovim praškim somišljenikom, se je razvilo iz tega pravo sovraštvo, zaradi katerega je Kopitar še bolj ostro nastopil proti Gaju in Ilircem, ki so se mu preveč zdeli orodje Pražanov. Vse, kar sem pisal o teh žalostnih prepirih ob stoletnici Šafaříkovi (Archiv für slav. Philologie XVIII, 577—583), vzdržujem tudi po čitanju našega obširnega novega gradiva. Kako nezmislno se je pridevalo ime „Hofslavist" možu, ki je vedno Vuka opominjal, naj ne bo Milošev Hofschranz (283), Hoftrompeter (316), naj ne veruje vedno iznova praznim besedam „der serbischen Hofleute" (434), možu, ki pozdravlja nekoga, „dessen Charakter umsomehr Achtung verdient, als er nicht der hofmässige ist!" (465). Simpatična je tudi Kopitarjeva zvestoba starim prijateljem

in znanec; ne zastoj pravi, ko vrača neki pozdrav v Srbijo po Vuku: „Sie kennen meine Beständigkeit“ (329). Zato pa je ponosnemu učenjaku bilo „unleidlich, auch nur den Schein zu haben, als wollte ich mich oder meine Freunde (šlo je za Vuka!) wem aufdringen“ (486). Verski in kulturni oziri ga niso nikoli ovirali, da n. pr. ne bi pripoznaval prednosti cirilice; Vuku je celo svetoval, naj imajo Srbi, Bolgari, Rumuni in Albanci „das nämliche Alphabet“ (398), kar pri Rumunih in Albancih ni obveljalo. Kopitar je lahko poudarjal svojo zaslugo, da je on Bolgarę izločil „iz srbskega kaosa“ (473); da pa še ni mogel verovati v bolgarske nosnike, so zakrivilo za tiste čase natančne, vendar še nepopolne Vukove informacije (373). Zopet pa vidimo, kako bi bil rad Kopitar tudi Šafařika protežiral, ker ga je po Vuku mladi Srbiji priporočal kot predstojnika šolstva in muzeja, ki bi se naj osnoval (364—365); v Ljubljano je „Slovanov patriarh“ (to je vedel celo Prešeren) delil vloge še l. 1838. po prepiru s Čebeličarji, kajti o Poljaku S. Korytku pravi „der mir krainisches Montenegro (torej po primeru takrat slavnega Vukovega spisa „Montenegro und die Montenegriner“) seit 18 Monaten vorbereitet“ (472). In kakor Šafařik Kopitarja je ta nazadnje tudi njega po nepotrebnem sumničil (473). V boju proti Gaju ga je podpiral tudi Vuk, ki mu je 3. julija leta 1838. iz Senja poročal v njegovem zmislu: „U Zagrebu je medju Ilirima revnost vrlo velika, mnogo veća nego razum. A ovdje su svi znatniji ljudi protiv Gajeve ortografije, i upravo misle, kao i Vi, da bi bolje bilo načiniti osam novijeh slova nego ovako krpiti“ (470). Porogljiv izraz „Fliegen-dreck“ za češke diakritične znake nad črkami si je sicer Kopitar sam izmislil (gl. pismo J. Kristianoviću z dne 4. maja 1838. Arkiv za povjestnicu jugoslav. XII. 96), ali v Senju je tudi Vuka „jedan star kanonik“ opozoril, kaj lahko napravi muha iz besede „pisati“ (470), kar je Kopitar po tem dvakrat s slastjo (jemand bemerkte witzig...) Kristianoviću poročal (Arkiv XII. 101, 109). In popolnoma resnično je bilo istočasno poročilo iz Spleta: „Amo u Dalmaciji, za Gajeve Ilirske novine niko i ne zna“ (475).

V novi luči nam predstavljajo ta pisma Kopitarjev prepir z njegovimi slovenskimi rojaki, pri katerem je najdalje zašel in tudi popolnoma pogorel, kajti Metelkovi, v njegovem duhu skovani pisavi ni pomagala vsa njegova avtoriteta, četrtega zvezka „Kranjske Čebelice“ pa tudi ni mogla pristriči njegova višja cenzorska moč, ki je ščitila zloglasnega ljubljanskega cenzorja Pavška in tovariše proti Čopu in Prešernu. Ko se je Kopitar jezil zaradi „praške intrige“,

je pisal Vuku 12. julija 1838 tudi te-le besede pokojnega Čopa, „dass ich's mit Niemandem hielte, als mit Ihnen, weil auch Sie von mir alles gut hießen“. Vidi se, kako dolgo so mu po ušesih zvenele Čopove besede z dne 12. maja 1833: „Dadurch, daß Sie durch eine Reihe von Jahren beynahe der einzige Mann von Talent und Gelehrsamkeit waren, (bis auf den, soviel ich weiss, gar nicht herrschsüchtigen Dobrowsky), der in slawistischen Sachen das Wort führte, haben Sie sich an eine gewisse Dictatur in diesem Fache angewöhnt, so daß Ihnen nun jeder als Feind und Rebell erscheint, der es wagt eine eigene Meinung zu haben. Daher sehen Sie in Schaffarik, Palacky, Čelakowsky, Kucharski und wahrscheinlich auch Wostokow nichts als Feinde; ihr Freund ist nur der sich Ihnen unbedingt unterwerfende Wuk Stefanov“ (Zbornik Slov. Matice za leto 1903, 102).

Te besede nam pojasnjujejo že marsikaj. A. Žigon, ki nam je izdal važne ostanke izpod Čopovega in Prešernovega peresa (tam, stran 89.—154.), je pa že dobro opazil, da je naša abecedna vojska bila boj dveh kulturnih dob v našem narodnem življenju (tam, 120). Zares, Kopitar je mogel voditi pisatelje, ki so pisali za kmete, kakor Ravnikar in njegovi manj dobri nasledniki, ter slovničarsko dobo Dajnka in Metelka, ali ni več razumel Čopove šole, ki je zahtevala visoko poetično literaturo za omikance. Ni tudi bilo lahko slediti Čopu in Prešernu, ki sta nam nenadoma ustvarila literaturo svetovnih idej in oblik ter preskočila cela desetletja drugih slovanskih literatur, ki so dolgo tičale v samem posnemanju narodnega pesništva, kar pa je Čop izrecno zamegal, ko mu je Kopitar priporočil „die Nachahmung der Serben“ (tam 97), ter mu je že prej očital, da je „durch die Schönheit der slav. Volkspoesien verzartelt, gegen die gelehrten Dichtungen der Slaven zu gleichgültig, um nicht zu sagen hart und ungerecht“ (95). Za dokaz, da Čop ni preostro sodil, navajam samo eno, sicer poznejšo (iz leta 1838.), ali značilno Kopitarjevo izjavo iz pisma do J. Kristianovića: „Die Ragusiner, die man uns als Florenzer aufdringen will, sind nicht $\frac{1}{10}$ davon! und ihre Kunstpoesie ist — s. v. leeres Stroh = Dreck von der echten Naturpoesie der Serben, wie sie bei Vuk und selbst im Kachich lebt“ (Arkiv za povj. jugosl. XII. 104). Vendar blizu enako so mnogi slovanski pisatelji in filologi, posebno med južnimi Slovani, mislili do najnovejših časov! Ne velja pa Žigonov sklep (120), da se je ta kulturni boj oprijemal, „ker ni imel in ni našel važnejših objektov, pa takih malenkostnih prepirnih točk, kakor so — črke“. Izboljšanje abecede ni bilo malenkost za Kopitarja, ki je izza svoje slovenske slovnice (leta 1808.)

vedno hrepenel po novem Cirilu za — latinico; ta bi naj iznašel za vsak glas potrebne enotne znake, ki bi naj bili dosedaj navadnim črkam podobni in bi v majuskuli naj ne presegali njih kvadrata. Tako si je n. pr. mislil, naj se znak za mehki *n* sestavi iz prve črte *n* in iz *j*. Popolnoma v tem duhu je Vuk pre naredil cirilico za Srbe, za druge Slované pa Kopitar ni našel podobnega reformatorja, kajti delo tudi ni bilo lahko, on sam pa je bil prevelik teoretik in kunktator, da bi ga izvršil. Pri Slovencih mu je še najbolj, ali nikakor ne popolnoma (gl. snimek pisma kranjski kmetijski družbi v „Kopitarjevi spomenici“) ustregel Metelko, ki je svoje nove znake vzel ali posnel iz cirilice. Metelko in njegovi tovariši so torej za Kopitarja in v stvari sami zastopali napredno stališče; tako je prišel Kopitar v tragični položaj, da je pri Slovencih branil kulturne reakcionarce, pri Srbih pa njim podobne ostro pobijal. Pri tem pa ne smemo zamolčati, da je Kopitar znal prav dobro razločevati med pravopisom in vsebino. Že leta 1826. piše Vuku: „Wen die Ode mit Ihrer Orthographie nur auch gut ist. Stets leidet eines durchs andere“ (288); leta 1830. pa je obžaloval, da je Jevta Popović sprejel za svojo „Milošijado“ Vukov pravopis: „ein langweiliges Gedicht zieht auch die Orthographie in sein Geschick“ (374). Poznejše „filološke kritike“ Vukove šole, ki je tudi pesnika merila po pravopisu in jeziku, Kopitar torej ne bi bil odobral. Vpraša se pa še, zakaj se Kopitar ni poprijel črk, katere so že takrat hvalili filologi, kakor Danec Rask, in jih danes vedno bolj vsi rabijo za transkripcijo raznih jezikov. Vendar češki „organični pravopis“, ki ga je Gaj leta 1830. priporočil pristašem latinice med južnimi Slovani in ga l. 1835. polagoma uvel v svojo „Danico“ in l. 1836. v „Novine“, mu ni mogel ugajati, ker ni ustrezal vsem njegovim zahtevam. Na pr. celo najboljše novi znaki č, š, ž niso tako popolni, kakor se misli, kajti dobri in jasni so sicer za tisk, ovirajo pa nepretrgano pisavo, ker je zaradi rožičkov treba zapuščati vrsto in se v njo vračati, tako da so s tega stališča Bohoričeve ali poljske sestavljenke boljše.

Zaradi vsega tega Kopitar ni utihnil, ko je Prešeren že davno izmolil za metelčico „tri očenaše“ in ko je gajica pridobivala tal pri Hrvatih in že tudi pri Slovencih. Zanimivo pa je, da je zdaj učenec priganjal učitelja. Leta 1838. opominja Vuk Kopitarja iz Vukovara, naj naredi „ona (torej sta o njih že prej govorila) nova latinska slova“ namesto starih cirilskih Ѣ, ѣ, ѥ in njegovih novih, deloma pa že starših srbskih Ѣ, ѣ, ѥ, ѧ in Ѩ, torej za Hrvate in Srbe, ter dostavlja (469): „Vrijedno je, da se Vi oko ovoga potru-

dite, pa bih ja moj rječnik štampao istima slovima (a može biti i pjesme).“ Da je hotel Vuk tudi katolikom¹⁾ ugoditi in svoja glavna dela razširiti tudi v latinici, je popolnoma razumljivo, saj se že leta 1825. iz Broda hvali, da je razen Brlića našel v Slavoniji „sila prijatelja, sve šokaca: u Djakovaru (!) za ljubav našim pjesmama i Grimmovoj Srpskoj gramatici naučili su srpski čitati mlogi šokački popovi, medju kojima je i jedan kanonik od 60 godina“ (265). Leta 1838. pa so ga na Hrvaškem po vsem potu od Varaždina do Senja „dočekivali sa osobitom čašću“ (470). Kopitarja opominja, naj „gradi“ nove črke, še iz Senja, kajti „ljudi će se dosta naći, koji će ih primiti i braniti“ (470), leta 1839. pa iz Beograda (476) in Zemuna (480). In zdaj vidimo zopet pravega Kopitarja, ki je včasih že rabil č (283, ako ni tiskarska pogreška, 487 za šalo), včasih bohoričico (483, stoji v izvirniku res shto?), včasih nekaj cirilskih črk v slovanskih imenih, včasih pa piše nemška in slovanska popolnoma s cirilico, večkrat tudi s staroslovensko: Vuk bi naj l. 1839. sam preskrbel „solche Lettern... denn ich kann mit den Armeniern (t. j. v njih tiskarni na Dunaju) nichts machen, Sie alles“ (482). Slovensko „metelčico“ pa bi naj nadomestil nazadnje sam — Jakob Grimm, kajti 14. decembra 1843 piše Kopitar Vuku svoje zadnje pismo v Berlin ter mu naroča: „Grimm lasse ich für uns Krainer besonders um ein schönes und leicht-anschließendes Zeichen für unsern Halbvocal *h*, dann für *é* und das schwedische *å* in *gospåda* (die Herren) bitten; schön meine ich daß man sie in einem Feuerwerk, wie die übrigen, ins Quadrat bringen kann, nicht wie das *Ü* in *GLÜCKLICH* außer demselben“ (488). Tako je Kopitar ustvarjal novo latinskosllovansko abecedo do konca svojega življenja ter je iskal novega Cirila nazadnje pri — Nemcih!

¹⁾ Vuk zna zanje razne verske priimke (šokci, kranjci, bunjevci, madžari), ves narod srbski in hrvaški pa mu govori že leta 1838. srbski jezik, „malo pokvaren“ celo južni kajkavci (471), prave „Hrvate (stare)“ pa je našel šele v Dalmaciji (474), ter misli gotovo že takrat samo na čakavce in kaže, da ni vedel za Kopitarjeve starejše pravilne nazore o razmerju med Hrvati in Srbi (še v Glagoliti Cloz. na strani LI.—LIV. rabi: *dialecto illyrica, rectius Serbochroatica sive Chrovato-serbica*), ali pa jih že takrat ni hotel priznavati, v čemer mu je sledil, kakor je znano, Miklošič in že tudi Kopitar sam v boju proti Ilircem (gl. Hesychii glossographi discipulus... str. 62.). Zanimivo pa je, da se je Kopitar leta 1838. približal ilirskim teorijam: „Je mehr ich über die Cisdanubianischen Slaven studiere, desto klarer wird es mir, daß wir, 8 Millionen alle, vom Schwarzen Meere bis Görz, ursprünglich nur ein Stamm sind, der aber A. 640 durch neue Zuflüsse in der Mitte nuancirt ward“ (472).

To bi bili važnejši podatki za našo književno zgodovino. Z Vukom si Kopitar ni dopisoval tako učeno kakor z Dobrovskim, dasi tudi v tem novem viru zasledujemo njegove obširne in temeljite znanstvene interese, ali „Vukova prepiska“ nam predstavlja bolj človeka Kopitarja s simpatičnimi lastnostmi ter sega mnogo bolj v takratno in današnje kulturno življenje južnih Slovanov. Že po prvi knjigi pa se tudi lahko trdi, da ostanejo Kopitarjeva in Vukova pisma vrhunec cele zbirke. Kako daleč ostajajo za njunima vsa druga! Za celo sliko one dolge prehodne dobe so sicer tudi važna, posebno pa za srbsko zgodovino. Primerjajmo samo pismo Dimitrija Frušića, enega izmed prvih privržencev in najzvestejših prijateljev Vukovih: piše že od početka v narodnem jeziku, ali v kakem slogu, ker se ni mogel otresti naukov slovenosrbske šole, in za književnost je bivši urednik dunajskih „Srbskih Novin“ že l. 1818. umrl (633).

Najnovejša znanost rabi vedno bolj raznere prvobitnih narodov za razlaganje zloženih pojavov naše kulture. V tem oziru so posebno zanimivi tudi balkanski Slovani, ker so si vsled turškega jarma ohranili mnogo narodopisne svežosti. Navedem samo eden primer iz nemnogih ohranjenih Vukovih pisem Simi Milutinoviću, kateremu pripoveduje (14) to-le o knezu Milošu, ki ni znal čitati: „ja sam ga 1820 godine bio počeo učiti čitati, a mogao je lasno za mjesec dana naučiti, no njegovi ministri i sekretari uvjere ga, da je bolje, što to ne zna, i tako meni javno zabrane o tom više spominjati“. Seveda za nje je bilo tako bolje. Drugod so sicer bolj ali manj „samodržavni“ kralji in cesarji znali čitati in znajo še marsikaj več, ali stvar ostaje ista, samo oblike se menjavajo.

Prvo knjigo „Vukove prepiske“ kvari preveliko število tiskovnih pogreškov, posebno nemških kar mrgoli (n. pr. na strani 371. so trije samo v 18. vrsti: Winerinn nam. Wienerin, Rechl nam. Recht, vpraša pa se še, je li Kopitar res pisal „andre“). Iz Kopitarjevih pisem bi se moglo sklepati, da veliki filolog in sodelavec raznih dunajskih nemških časopisov ni znal nemški ali da je imel vsaj svojo čudno nemško ortografijo (n. pr. stran 283.: schlaffen, faullenzen). Nemški u s polkrožkom se je včasih natisnil kot ü (n. pr. str. 206.: alter Drücke), der krainische Fürst (309, v. 1.) je samo Jurist, kar kaže Vukov odgovor na isti strani, unterlässlich na str. 233., v. 1. je pač unerlässlich zaradi zmisla, dauerrisch na strani 283., 10. v. odzd. je nerazumljivo, na strani 412., v. 19.—20. manjka nekaj važnega, Grillparzer je napisal „Octobar-a“ (719), dasi štiri vrste niže stoji „zu Ottocars Zeit“, i. t. d. Še v srbskem tekstu

se nahajajo nepopravljene spake, kakor na strani 210., 3. v. odzd.: u politehni, češkom inštitutu nam. politehnišeskom. Stavcu in korektorju se je preveč zaupalo. Taki pogreški pa so zašli celo v „registar“: n. pr. znani zgodovinar Hormayr se je prelevil v Harmayr (303), v kazalu pa še v Harmajir, bolgarsko Gabrovo (v oklepu še stoji: blizu Trnova) v Rabrovo (212, 756), naš Ravnikar pa se je razcepil: Kaunichar (400, 748), Raunicher (472, 756), Čopa (473) pa v kazalu sploh ni, ker je Kopitar njegovo ime zapisal s staroslovensko cirilico (kakor v Glagoliti Cloz. XXV.) in še z nosnikom a, vendar iz teksta se jasno vidi, da se govori o Kopitarju dobro znani osebi, katere ni bilo težko uganiti, kajti Čopa pozna slovanska filologija vsaj kot faktičnega pisatelja slovenskega oddelka Šafaříkove „Geschichte der südslavischen Literatur“ (gl. str. IV.), ako že ne ve ničesar o duševnem očetu „Kranjske Čebelice“ in Prešernovem mentorju. In tako bi slovenski literarni zgodovinar, ki bi se samo registra držal, ne zapazil dveh posebno važnih poročil iz Kopitarjevega življenja in slovenske književnosti. Podobnih nedostatkov je v registru osebnih in geografskih imen še mnogo. Z osebnimi imeni so res težave, kajti v tekstu se rabijo iz različnih razlogov večkrat samo začetnice, kratice, psevdonimi in priimki. Vse to bi se najbolje že v tekstu razreševalo z dodatki in opombami, ker prava naloga izdajateljev je vendar povsod ta, da nam podajajo čitljive tekste in nas že sami opozarjajo na to, kar je ostalo njim nejasno in potrebuje „specijalnega iztraživanja“ (739). V naši izdaji je ta naloga prepuščena registru. Ali kaj vidimo tudi tukaj? Ko so nasprotniki hoteli Vuka pregnati v Srbijo ali na Rusko, je imel njegovo usodo v rokah S**** (345, 427), to je Sedlnitzky, avstrijski policijski minister (na strani 346. je vendar imenovana k. k. oberste Polizeyhofstelle), ali o njem v registru tudi s črko S. ni sluha ni duha. Nanj je po Kopitarjevem posredovanju vplival Pilat, ali ta „činovnik avstr.“ (to je premalo!) se našteva samo enkrat (339), govori pa se o njem še na strani 336 (Beobachter! t. j. njegov urednik), 338, 345 (P**), 408 („onoga, što je Rista mučio“ to je vendar jasno!), 427 (P*1*t), nadalje Gentz, o katerem je govor tudi na strani 345. (G*) in 442. Za Vukov životopis, za eno njegovih najžalostnejših dob, so vendar ta znana zgodovinska imena važna. Iz avstrijskega peterburškega velikega poslanika grofa Thurna je napravil sestavljač registra Turma, dasi je izdatelj sam postavil na prvem mestu (170) klicaj, na dveh ostalih (172, 174) pa sta Vuk in Kopitar ime itak pravilno zapisala. Murko, „štajerski gramatičar i leksikograf“, se je razklal še v Murka

„studenta“, dasi se tudi o njem na dotičnem mestu (415) pravi, da je od njega izšla „eine krainische etc. Grammatik & Lexicon“; seveda je Antona Wolfa ljubljanski profesor Suppan (717, v registru Supa!) ista oseba kakor Kopitarjev Župan v celovškem pregnanstvu (472). Slovanskim učenjakom mora tudi biti prvo pravilo, da rabijo domača krajevna imena; večkrat se to zgodi (gl. Celovec, Dubrovnik), ali zakaj sta n. pr. v registru samo Villach, dasi je Kopitar sam v oklepu zapisal Belják, in Fijuma (Rijeka)? Veliko nedoslednost nahajamo pri prepisovanju nemških in drugih tujih imen s cirilico, ker le redko je postavljena v oklepu izvirna oblika, ki bi bila povsod potrebna (pr. Ajhorn, Ajzenbah i. t. d.; ruski slavist Prejs je v tekstu Praiz, v registru pa Prejis!), zato pa so ostala nekatera tudi v prvotni obliki, celo slovanska, n. pr. Juranich.

Pomanjkljiv je tudi „predmetni register“. Ako pomislimo, koliko se je očitalo Vuku veri nevarno delovanje, se pač čudimo, da je pod „Anti-pravoslavje Vukovo“ navedeno samo eno mesto; kje so pa druga, kjer se mu očita, da Srbe „šokči“, „unijati“ i. t. d.? Beobachter (pravi naslov Oesterreichischer Beobachter), „bečki smotritelj“, je nepotreben prevod, ki še pri tem vzbuja krive pojme, kajti govori se vendar o Metternichovem žurnalističnem glasilu (torej: novine!). Pri „čakavcih“ pač vsakdo misli na hrvaške, na katere je Vuk hotel omejiti Hrvate, ali govori se (257) o Čakovcih, prebivalcih nekega južnoogrškega kraja. Za politično, kulturno in književno historijo važnega imena „ilirski“ v registru sploh ni, dasi ga v knjigi večkrat nahajamo, n. pr.: illyrische Lieder (105 zove Srb D. Tirka srbske), illyrische... pésnaricza (221 pravi Kopitar!), illyrische Grammatiken (222 Kopitar!), altslavische und illyrische Kanzel (286, katero bi naj po Kopitarjevi želji dobil Vuk!), ungrisch... auch illyrisch lernen (332), Grammatiku našku (684 pravi D. Frušić o Brličevi Grammatik der illyr. Spr.). Torej tudi tukaj imamo celo vrsto dokazov, da je ilirizem starši od Gaja (in sicer cela stoletja!). Povsod se vidi, da je register sestavljal sicer „svršeni filozof“ in da ga je njegov profesor premalo rokovodil (pr. XIII.). Od začetnika se ne more pričakovati dober predmetni register, ker zanj je treba posebno pri „Vukovi prepiski“ obširnega znanja in mnogega brskanja po raznih enciklopedijah in drugih pripomočkih. Jaz se nič ne čudim, da po smrti P. Gjorgjevića že tako dolgo čakamo četrte knjige Vukovih „gramatičkih in polemičkih spisov“ (III. je izšla že l. 1896.), kjer bi naj bile prepotrebne „dopune i registrar“.

Ker se bo Vukova prepiska rabila mnogo tudi v nesrbskih krogih, bi bila v uvodu umestna bolj podrobna, četudi kratka po-

ročila o njegovih dopisnikih, tudi o onih, ki so znani v srbski književni zgodovini. Sicer pa o nekaterih že izdatelj sam ve malo ali pa ničesar, kako se bo torej godilo šele drugim ljudem!

Taka dela, kakor bo cela Vukova prepiska, se izdajajo vsaj za dolge čase le enkrat. Tem bolj je torej treba skrbeti, da bo „državno izdanje“ dostojno srbske države in slovanske filologije. Nismo sicer pri podobnih slovanskih publikacijah že razvajeni, ali prva knjiga Vukove prepiske je vendar preveč pomanjkljiva. Kaj bi porekli Nemci, ako se bodo pisma mož, kakor Goethe, J. Grimm, Ranke, S. Vater, Talvj i. t. d., tako izdala kakor Kopitarjeva? Čast srbske znanosti in hvaležnost nasproti možem in ženi, ki so toliko pomogli srbskemu imenu do slave, zahtevata, da se to ne zgodi.

Ob trudnem smehu.

Vse hrepenenje gre s teboj,
otrok, nocoj.

In kakor plahi dih nevest
in ko besede nemih zvezd
je tvoja duša nad menoj,
otrok, nocoj.

Moj mrak je črn in je teman
in tih in gluh
čez mojo težko pot leži ...
Pa moja pot do tebe ni:
pred tvojim pragom sije dan,
a tostran brezdna mrak črni,
ves tih, ves gluh ...

In vendar plava pred menoj
spomin nocoj,
dehteč ko temni, trudni smeh
opojnih cvetov na vrtéh,
zaklenjenih v misterij svoj ...

Jaz se kesam in bridek greh
izpovedujem pred teboj,
otrok, nocoj ...

Vladimir Levstik.

Dogodek s potovanja.

Spisala Zofka Kveder-Jelovšek.

ečirilo se je. Visoko so se dvignili temni oblaki na blestem nebu, veter jih je gnal od vzhoda in prinašal je s seboj šum reke, ki se je zdaj spomladi razlila po dolini.

V sobi se je stemnilo, le široko veliko okno je ostalo svetlo. Vsi so bili obrnjeni vanje in so gledali na kopeče se oblake.

Dva dečka sta tiho sedela pri svojih igračah, najmlajše dete pa je leno in ljubeznivo ležalo v naročju mlade žene. Tudi njegove otroške oči so bile vprte v oblake.

Na mizi je stal samovar in v čašah je dehtel čaj. Hišni gospodar je pušil cigareto, njegov prijatelj pa je nervozno vrtel v roki pisano servijeto iz pravega kineškega papirja.

„Obmolknil si,“ je rekel inženir Celesta, oče te mirne in prijazne družinice. „Obmolknil si in jaz sem mislil, da bo vir tvojega pripovedovanja tekel neprenehoma. Dve leti si bil zunaj v svetu, napolnil si se spominov, kakor se napolni suha goba vode, če jo vržeš v njo. A zdaj sediš že pol ure med nami, tih in malobeseden, zamišljen kdovekam. Pripoveduj nam kaj! Najboljša prijatelja sva bila svoje dni in glej, rad bi vedel, kaj se je godilo s teboj v teh dveh letih, ko si bil proč od nas. Kaj si delal, kaj se ti je pripetilo? Koliko sreč si doživel in koliko ciljev si dosegel?“

„Oh, prijatelj, napripovedoval se bom vsega,“ je rekel slikar Ante — Josip Ante, priznan in darovit slikar. „Napripovedoval se bom, da se boš naveličal poslušati moj glas. Danes seveda in morda še par dni ali tednov ne bom pripovedal preveselih stvari. Doživel sem žalosten dogodek, ko sem se vozil iz aristokratskega in veselega Bruselja doli na jug v našo lepo, ali za umetnost tako indiferentno domovino.“

„Pripovedujte, gospod Ante,“ je rekla plavalasa gospa in, govoreč dečkoma, jima je zapretila s prstom: „Ako ne mislita biti pridna, idita ven k pestunji!“

„Ne, mama, ne pošiljaj naju ven! Veš, da znava lepo poslušati, kadar se kaj pripoveduje,“ je rekel starejši deček.

„Dobro, ostanita, tudi vaju bo zanimalo,“ je odločil slikar.

Povzdignil je pogled skozi okno k fantastnim večernim oblakom pomladnega deževnega dne, sklenil je roke nad kolenom in pričel je govoriti.

„Vozil sem se iz Bruselja z brzovlakom Calais-Dunaj. To je najboljša zveza in vedno so kupeji polni potovalcev. V oddelku drugega razreda, v katerega sem vstopil, je sedela že neka družina: gospod, gospa, petleten deček in njegova odgojiteljica, mlada, vitka gospodična. Sedel sem v kot, skromno, da ne bi motil njih pomenka. Ostal bi bil gotovo v svoji molčeči rezervi, da ni bilo dečka. Ali ta me je takoj ogledoval z veliko simpatijo. Izmuznil se je iz rok svoje matere, ob kateri je stal, prišel je k meni in me vprašal s stvarnostjo mladega Angleža: „Gospod, zakaj imaš dolge lasje?“

Nasmehnil sem se. Pogladi sem svojo temno grivo in odgovoril sem mu v njegovem jeziku: „Mladi gospod, jaz sem slikar. Nam umetnikom se dovoljuje neka gotova ekstravaganca v noši. Prijatelji mi zatrjujejo in jaz sam vem, da mi dajejo moji dolgi lasje interesanten in duševen izraz. Če bi ne imel dolgih las, bi moje oči ne bile tako iskreče, fine in dobre, kakor so, moje lice bi bilo navadno. Večkrat je vtisk slike odvisen od primernega okvira, ki povečava njene vrline ali jih pa uničuje. Lasje so skoro vedno dober okvir obličja in zato jih nosim tako dolge.“

Gledal me je z očmi, ki so bile modre kakor spominčice pri potoku. In pritrdil mi je važno, kakor se spodobi potomcu Britanskega otoka: „Popolnoma razumem, gospod. Da, da, tvoji lasje so jako dobri za tvoj obraz. Moji so drugačni, ker sem še dete.“

In prijel je s prstom za zlat koder, ki mu je visel ob nežnem, rožastem licu.

Ta mali Anglež je bil čudovito lep. Neopisna gracija in mehka milina je bila skrita v vsaki črti njegovega otroškega in nežnega telesca.

Ko je stal tako pred menoj, sem se spomnil nehote onega lepega in poetičnega portreta, s katerim je ovekovečil nesrečni češki slikar Marold svojega sinčiča. Stožilo se mi je in rekel sem ganjen svojemu malemu znancu: „Dovolite, gospodičič, da vas gledam pozorneje. Spominjate me sina umetnika-slikarja, ki sem ga poznal in spoštoval.“

Prijel sem malega Angleža za rame, odmaknil ga malo od sebe in ga gledal z umetniškim veseljem radi njegove lepote in z ono melanholično ganjenostjo, s katero se spominjamo žalostne usode nam simpatičnih in dragih oseb.

Otrok se je nasmehnil, in ko so ga izpuštile moje roke, je skočil k meni in me objel, ljubeznivo zatrjujoč: „Gospod slikar, jaz vas imam zelo rad.“

Osupnilo me je to priznanje in tudi družina mojega malega Angleža je bila presenečena od hipne ljubeznivosti zlatolasega dečka.

„Oprostite, gospod,“ mi je dejal njegov oče. „Ni navada našega sina, da se vede tako svobodno. On je zelo nepristopno dete in niti našim bližjim sorodnikom se ne posreči vselej prisvojiti si njegove naklonjenosti.“

„Tem bolj sem ponosen, gospod, da sem tako hipno osvojil malo in izbirljivo srce vašega sinčiča,“ sem odgovoril jaz, in resnično, moje besede niso bile le fraze vljudnosti.

Tudi mati dečkova se je vznemirila. Vstala je, prišla dečka za roko in rekla mu karajoč: „Nikar ne moti gospoda! On morda ne ljubi otrok.“

„Ravno nasprotno, gospa,“ sem dejal jaz. „Srečen bom, ako dovolite, da se tudi jaz, tujec vam in njemu, ta kratki čas našega potovanja solnčim v naklonjenosti vašega ljubeznivega deteta.“

Spoznali smo se. Oni so potovali iz Londona na velikonočne praznike k sorodniku, ki je bil direktor neke tovarne v Norimbergu.

Železnica je drdrala skozi krajino, ki se je menjavala vsak hip. Vlak se je na ovinkih zazibal in vselej se je deček z veselim smehom naslonil v moje naročje. Njegovo nedolžno lice je zasijalo v poredni radosti, a takoj je zresnil obraz in rekel materi, ki je bila skoro malo ljubosumna na najino prijateljstvo, z važnim in prepričujočim glasom: „Moral sem. Padel bi bil drugače, mama.“

Ne vem, kako se je zgodilo, ali nenadoma je sedel na mojih kolenih. Posegel mi je v žep v telovniku in pogledal na uro: „Oprostite,“ je dejal z dražestno hudomušnostjo, „jaz zelo rad gledam ure. Kadar se naučim poznati, koliko je ura, mi bo teta Melisa kupila uro z mojim monogramom.“

„O, ne dvomim. In kako se imenuje moj zlatolasi prijatelj?“

„Bob“, je rekel in pristavil: „Zdi se mi, da je to izredno lepo ime.“

Nisem bil njegovega mnenja, ali pritrdil sem. Zakaj bi mu kvaril veselje?

„Pripovedujte mi kaj!“ je silil.

Jaz sem se skušal spomniti ene neštevilnih pravljič, ki jih je nam otrokom pripovedovala babica, ko sem bil še majhen kakor

ta Anglež, in ki bi mu gotovo ugajala, kakor je nekdanj meni. Ali predno je oživila davna pravljica v mojem spominu, je prekinil Bob moje razmišljanje in prosil me je, naj mu pripovedujem o onem dečku, „ki je bil tak kakor jaz“.

„O katerem dečku?“ sem vprašal, v mislih še ves v spominih otročjih let.

„O dečku onega gospoda, ki je slikal kakor vi.“

Spomnil sem se. In pripovedoval sem mu to melanholično povest, ki me vselej pretrese, kadarkoli se je spomnim.

„Oh, prijatelj,“ sem dejal, „oni gospod ni slikal kakor jaz, ampak mnogo lepše. Jaz sem skromen slikar, dravec moj, in še v moji mali domovini me ne pozna vsak. Oni gospod pa je bil slaven, priznan in poznan v Parizu in po vsej Evropi. Ti še ne veš, kaj je to Pariz in Evropa, ali povem ti, da je zelo težavna stvar, predno doseže kdo, da ga poznajo v Parizu in Evropi. Marold, tako se je imenoval slikar, je bil mojster jasnih in sijajnih nians, veselih, kipečih barv in elegantnih linij mameče in rafinirane gracijoznosti. Ali tega ne razumeš, modrooki prijatelj moj . . .“

„O razumem, zakaj ne bi razumel? Lepo pripovedujete. Kadar mi čita Miss Ellen povesti, se sliši ravno tako.“

„Dobro torej. Ta slikar je bil lep in mlad in imel je mlado, krasno gospo. Neštevilnokrat jo je naslikal v vedno drugih pozah, v drugih elegantnih oblekah, a vedno enako lepo in očarujočo. Imela sta sina, petletnega dečka, krasnega, kakor si ti. Slikar in njegova gospa sta bila iz Češke in govorilo se je v njunem domu češki.

Lahko si misliš, kako lepo življenje je imel mali slikarjev sinčič. Posedal je v ateljeju, napolnjenem s pestrobavnimi dragocenostmi, s slikami, pisanimi preprogami, opremljenim z velikimi okni, skozi katera se je videlo prelepo na šumne pariške bulvare. Gledal je, kako slika njegov oče njegovo lepo mater v finih svilenih oblekah, s fantastnimi klobuki na bujnih laseh.

In tudi njega je slikal oče. Sanjava slika je to, ljubezni polna in miline. Mali deček s svetlimi, kodrastimi lasmi stoji v okviru, oblečen v žametasto obleko; bel ovratnik iz dragocenih čipk mu leži na ramah. Fino, gosposko lice ima otrok, fine bele, nežne roke. Kakor sinčič stare plemenite patricijske družine je. Mehko so se ovili lasje okoli otroškega, ali že zamišljenega čela. Razvajeno dete je to, ljubljeno, negovano, kakor redek biser, kakor nežna cvetlica. Luděk se je imenoval, kakor oče njegov.

Nekoč je objelo slikarja domotožje. Z vso silo je napolnila želja po domovini njegovo umetniško dušo. In zaprl je sijajni atelje, zaprl je razkošno vilo v pariški okolici, kjer je z ženo in s sinom počival od dela in živel med prijatelji bogato in zavidanja vredno življenje umetnika. Ah, koliko veselih pesmi je prepela tam njegova lepa gospa, koliko srečnih večerov je bilo tu, ko so drhteले gosli, pele mandoline in kitare med duhovitimi razgovori mladih, ženijalnih prijateljev! Kakor šampanjec v čaši, tako je šumelo pestro, radostno življenje v domu slikarjevem.

In zaprl je vse in odšel je z ženo in sinom domov v staro, slavno in čestitljivo mesto, v zlato prestolico rodne zemlje. Sto stolpov ima Praga, tisoč slavnih palač, namestja, ponosnih spominov bogata, romantične vrtove ima, bahate samostane in črna tovarniška predmestja, obljudena s tisoči zavestnih potomcev upornih Husitov. Široka reka teče pod kraljevim gradom skozi mesto, mostovi sezajo preko nje kakor dragoceni pasovi. Tu je Karlov most, obrobjen s starimi spomeniki; mnogo junaške krvi se je posušilo na njegovih kamenih. In tam med zelenjem se gubi širok siv zid; zidali so ga v davnih časih, ko je lakota kakor strašna pošast pestila mesto. Tam je stara židovska sinagoga, postavljena od bogatih srednjeveških Židov, ki so cesarjem in knezom posojali zlato in srebro. Črni so zidovi sten in žalostna povest je napisana v stoletnem prahu in blatu nanje, žalostna in strašna povest o davnih časih, ko se je vzdignil kristjanski rod tega mesta in je preganjal vse, ki niso verovali v križ. In v onih sivih trdnjavah so umirali plemiči te zemlje v podzemeljskih ječah, ker so bile njih glave preponosne, da bi se upognile ukazom kraljevske in cesarske volje.

Čudovito je to mesto, dragi moj, in oči slikarjeve so ga bile željne, kakor je suho polje željno vode v letni vročini. Ni imel več matere, ali prav tako je hodil k njej iz sveta z enako ljubečim srcem, kakor se je vračal zdaj v to slikovito in ponosno mesto. In razkazoval ga je sinčiču, kakor da je vse njegova last, vse te palače, vse te katedrale, kapelice, vse te starinske in romantične ulice, vsa ta cvetoča drevesa v parkih, vsi zeleni otoki v široki reki, ki je še enkrat zrcalila krasote mesta na svojih bregovih.

In mislil je, da bo življenje v domačem mestu z ženo in sinom še radostnejše in bogatejše, nego je bilo v tujini. Oglašali so se pri njem prijatelji, ki jih je bilo legijon, zakaj njegovo ime je bilo v čast vsej rodni zemlji. In obsipavali so ga s častmi, slavili so ga povsod, kjer se je prikazal. Gospe so zavidale njegovi soprogi, da

ima tako čaščenega in čislanega moža, in otroci so sanjarili, da bi bilo lepo, če bi bili tudi njih očetje slavni slikarji, kakor je bil Ludčkov oče.

Samo par dni je trajal ta sen, lep in ponosen kakor pravljica. Do vrha je vzkipela sreča, čarobna kakor prelepa pravljica. In kakor cvet lopoča tako je odcvetlo vse, radost in slava in vsa sreča za eno samo noč.

Slikar je oboledel in umrl. Sijajen pogreb so mu priredili rojaki, s sto venci so pokrili njegovo rakev, črne zastave so visele po ulicah in luči so gorele, ko so ga nosili v grob.

Oh, koliko sočutnih rok je pogladilo svetlo glavico sinčiča, sirote! Koliko lepih, sočutnih besed je slišala mlada gospa one dni!

Ali črn zastor je pokril to solnčno srečo za vedno. Zemlja je zaropotala na slikarjevo rakev in za vekomaj je bilo konec prelepe pravljice.

Nikdar več se ni odprl atelje lepi gospe za vesel in srečen dan, nikdar več ni odmeval njen glas v čarobni vili kraj mesta v radostni pesmi.

Upniki so se zglasili, prodali so vilo, mehke orijentalске preproge, vse jasne, solnčnega smeha polne slike, dragocene svilene zastore, vse umetnine, vse stvari, ki so bile priča veselja in sreče.

Le malo denarja je ostalo za lepo mlado gospo in za plavalčega dečka. Spravili so denar v hranilnico — ni ga bilo mnogo — in od tega denarja se je imel odgajati umetnikov sin, kakor se odgajajo vse sirote očetov, ki niso mogli zbrati bogastva za svoj rod.

Mlada gospa je bila nesrečna in neizmerno žalostna. Kakor princeza je bila prej, sama prelest je bilo njeno življenje. Po cvetlicah so stopale njene noge, svila in baržun, čipke in dragoceno krzno so pokrivali njeno lepo telo. Sladke ustne na veden smeh, v očeh solnce, v srcu mamljiva radost — tako je živela. A zdaj je prišel po prazniku siv delavnik, utrnile so se zvezde v očeh in usta so se stisnila v trpko črto. Beda je potrkala na njena vrata, in glej čudo: roke, ki so se ji prej v sreči tako uslužno iztezale nasproti, so se potegnile nazaj in ljubeznivi obrazi, ki so se ji smehljali prej tako sladko, so postali važni in tuji. Izgubila je zlato krono z glave za vselej.

Živela je skromno z dečkom, ali sredstva so pohajala. Hotela je delati — ali kdo bi vzel bivšo princezo k sebi za pepeljugo? Ne zaupajo ji, da bi znala kaj drugega, nego biti princeza.

Žal, da morajo tudi princeze in principi jesti. Mali Luděk je bil nežen, potreboval je posebne nege. Pomanjkanje je slab temelj takemu nežnemu, občutljivemu cvetu. In lepa mlada vdova je poslala sina, zadnjo dediščino po možu in sreči, k sorodnikom. Proč od nje bo; ne bo ga mogla poljubovati, ne bo se mogla igrati z njegovimi svilenimi lasmi, ne bo mogla gledati v njegove presrčne in mile oči, njene ustne se ne bodo več dotikale vsak dan nešteto krat njegovih žametastih, otroških lic! — Ali sit bo; kadarkoli bo hotel, bo dobil jesti in nikdar ne bo brez strehe; k topli peči se bo smel stisniti in sorodniki ne bodo dopustili, da bi hodil raztrgan.

Ostala je sama ta lepa in mlada gospa pokojnega slikarja. In kakor ptič, kateremu so razdejali gnezdo, tako je bila ona zdaj. Kamor je šla, nikjer ni našla miru, nikjer pribežališča. Moj Bog, bila je še premlada in prelepa, imela je preveč solnčnih in ponosnih spominov, da bi se mogla stisniti v kot kakor pokornica. In morda bi se bila stisnila, da je našla tak kot. Ali ni ga našla.

(Dalje prihodnjič.)

Skrivnost.

V očeh sem tvojih bral skrivnost,
ko sem te v šumnem lesu snubil,
ko sem te prvikrat poljubil,
v očeh sem tvojih bral skrivnost:

Da ti si zarja trudnih dni
in jaz nad tabo dan gasnoči,
gasnoči in svoj spev pojoči
v škrlatno zarjo trudnih dni.

Poljubil sem ti plamen ust
kot solnčni žarek grozde trti —
zdaj z mano gre v naročje Smrti
smejoči plamen tvojih ust.

Vojeslav Molè.

Iz starih zapiskov.

Podlimbarski.

(Dalje.)

Druga Stoklasova slika: Mujaga Selimanović in Djordjo Stefanović.

vgusta meseca je bilo, ko sem ril v hribe, da posetim Mujago Selimanovića v Vršanju. V dobri uri sem stal pred vasjo, podobno razbojniškemu selišču. Izza ogla prve hiše je stopilo turško dekletce, kakšnih deset let staro, z ročko za vodo v roki, z rdeče pobarvanimi nohti, prelepimi očmi in svetlimi, precej močnimi lasmi, spletenimi v dve kiti, v katerih so se svetile okusno pripletene korale in novci od medí. Straha je obstalo in trepetalo pred menoj. Iz hiše se je slišal surov moški glas: „Švaba traži nekoga“. Na moje vprašanje, kje je dom Mujage Selimanovića, mi dekletce ničesar ni odgovorilo, a iz hiše je zahreščal surovi glas: „Evo tam v bašči ti hadžija!“ Ozrl sem se in sem zagledal nedaleč za hišo sredi češpljevega vrta Mujago Selimanovića, klečečega v travi. Klanjal se je s čelom do tal, poljubljjal travo, čudno mahal z rokama, gugal se na desno in na levo ter se prijemal za ušesi. Stopil sem čez dvorišče in ga opazoval, prikrit za pleterjem (s kolci in vpletenimi vejami ograjen prostor za živino). Nisem ga smel motiti v njegovi pobožnosti, neopažen sem odšel v dolino. Kmalu potem je nastopil dolgi post ramazan, ko Turčin od zore do mraka ne užije ničesar, nekateri še slin ne upa požirati. V takšnem pustem času ni bilo misliti na poset. Alahu vdani hadžija je morda ves dan ležal napol onemogel v senci in gotovo se mu ni ljubilo govoriti. A jeseni sem večkrat sedel pri njem. Našel sem ga bil v sušilnici za slive (češplje), ki je stala sredi hoste pod Vršanjsko vasjo. Do malega pet tednov je noč in dan sušil. Sušilnica je bila precej dolga koliba, prislonjena ob breg, na katerega strani je gorelo v vrsti pet ognjev in nad njimi je bilo kakor v predele potisnjenih po petero žičnih pletenic, ena nad drugo, nasutih s slivami. Med vrati je posedeval na podvrnjenih nogah Mujaga, pušil iz čibuka, pil kavo, mislil in mislil. Vselej, kadar sem prišel, se mi je posmejal s tistimi

dobrimi drobnimi očmi, povel z desnico proti srcu in proti čelu, in brez povabila sem sedel k njemu po naše, to je prav neestetično z nadolgo izleknjenima nogama. Kolikorkrat sem poskušal po turški šegi prisesti in prikriti nogi, vselej sem se prevrnil.

Bosenski Turki so pred tujcem neznosno kratkih besedi, odprno molčeči in nezaupni, a Mujaga Selimanović je tudi pred menoj kaj izpregovoril. Alah me je bil poslal, da sem mu izvlekel voz iz blata, zato mi je zaupal. Ko sem ga bil poprosil, naj mi pove, kako je potoval v Meko, mi je ugodil. Šel je peš v Carigrad, od tam peš v Anatolijo, odkoder se je dal prepeljati v Misir (Egipt) in naprej v Arabistan. Nazaj je šel po morju na Trst. Osem mesecev je trajala pot. Pravil mi je o deželah, ki jih je videl, o šegah njih prebivalcev, o dobrih in hudobnih ljudeh, s katerimi se je sešel. Kot dober muhamedovec je hvalil široke muhamedovske dežele, ki jih je prehodil, a o tem, kar je videl od Trsta doli, ni znil besedice. In jaz bi bil rad slišal njegovo mnenje o Trstu in Hrvaški. Bil je ponosen na svojo pot. Če sem ga našel otožnega, sem napeljal besedo na njo in vselej je oživel.

Nekoč sem naletel pri njem v sušilnici na Srba Djordja Stefanovića. Tega človeka sem že poprej večkrat videl, bodisi v mestu ali v okolici, pa ogovorila se nisva in pozdravljala se nisva. Ko sem ga pa nekoč srečal v gori jahajočega in pojočega, sva se smelo in odkritosrčno pozdravila. Samotna in pusta gora naju je toliko zbližala. Pet korakov za njim je jahala takrat njegova žena, na videz zelo utrujena. Gotovo sta prišla od daleč, ker znancev, prijateljev in sorodnikov ima Stefanović po vsej vzhodni Bosni. Vse ga čisla, v mestu in po hanih govore o njem, nemara je njegovo ime že tudi v narodno pesem vpleteno. V njegovi visoki, nekoliko že upognjeni postavi je nekaj herojskega, v njegovem živem pogledu nekaj samozavestnega, na velem in bledem licu je brati mir, častitljivost in modrost. Tisti, ki so ga dobro poznali, so govorili, da se je ta človek upokojil, da gleda precej ravnodušno na ta čudni svet, ki ne more poznati njegove globoke, nesebične misli, da pa rok ne drži križem. Katoličani so mi ga hvalili, da se ne meša v sedanje srbske homatije, da je najvljudnejši človek, kar jim je znanih Srbov. Za časa turške carevine je bil pravi oče kristjanov. Če je hotela oblast kaznovati Srba ali katoličana, o katerem je domneval, da po nedolžnem trpi, je šel Stefanović v konak, in če se je dalo, je štel dukatov, kolikor je bilo treba, da je rešil nesrečno žrtev turškega samosilja. Svojih kmetov ni nikoli tožil v konaku in še sedaj se pogodi z njimi brez advo-

katov. Marsikomu je že pomogel z novci ali z dobrimi sveti, pa svet mu je bil tudi nehvaležen. Nekemu Turku je posodil 50 dukatov, pa Turek mu jih nikdar ni vrnil. Nehvaležnež je popotoval v Meko, poklonit se svojemu proroku. Ko se je bil povrnil, ga je vprašal Djordjo: „No, Ture, ali si se bil z vsemi ljudmi pobotal in pomiril, predno si šel v svoje sveto mesto, ali ti tvoja vest ni očitala nikakega dolga, ko si molil v svoji kabi, ali te ni spomnila daljnje Bosne?“ Turki se še dandanašnji srde, če jim Djordjo pripoveduje v šali, kako je plačal svojemu turškemu dolžniku za nehvaležnost njegovo. Stefanovićevo premoženje se je poslednja leta skrčilo; mnogo je daroval za srbstvo; podložni so mu le še trije kmetje, v mestu ima hišo in majhen dučan (trgovino). Par čilimov (preprog) in nekaj malo kramarskega blaga se nahaja v njegovem dučanu, toliko da je ime in gre še vsak dan tja posedet na asuri (slamnati preprogi) in popušit iz čibuka. Kmalu se mu pridruži sosed, prvi, drugi, tretji. Pije se kava, govori se, ali pa jim Djordjo čita. Kdor ga pozna, vsak se rad ustavi pred njegovim dučanom in ga posluša. Gotovo bi rad pomagal vsemu človeštvu, ali tega ne more nihče, pomaga pa z besedo in dejanjem svojemu najbližjemu bratu. Katoličanov ne črti tako kakor nekateri pravoslavni kristjani: vse nas je eden Bog ustvaril, pravi.

Večkrat sem videl Djordja Stefanovića v dučanu, ko je imel pred seboj razgrnjeno knjigo, bodisi da je bral sam zase, bodisi da je imel poleg sebe poslušalce. Radoveden sem bil, kaj čita, zato sem stopil nekoč k njemu, da si kupim malenkost. Pogledal sem v njegovo knjigo — srbske narodne pesmi. Na polici sem videl ležati poleg srbskega koledarja časopis „Zastava“ in posebej še pesmi o boju na Kosovem in o kraljeviču Marku. Takšne pesmi so bile skoraj edino duševno razvedrilo Bošnjaka; kdor je umel, jih je čital, drugi so jih poslušali pete „uz gusle“. Prigodilo se je tiste hude čase, da so zjutraj za mestom pod hruško obesili ali ustrelili hajduka, zvečer se je že razlegala iz turškega hana junaška pesem o njem. V staro besedilo pesmi, nekoliko zverženo, se je podtikalo ime novega junaka. Avstrijci so premišljali, kako bi zatrli narodno pesem, to edino bodrilo odpornega naroda, pa ni šlo. Po nekaterih krajih so predelavni in preveč skrbni mutašerifi, kajmakami, ali kakor že ljudstvo imenuje svoje nove načelnike, prepovedali pevati goslarjem na tržne dni, zato so začeli knjigoznalci čitati te pesmi v dučanih in hanih svojim poslušalcem. In tako je imel Stefanović dostikrat po dva ali tri poslušalce. Več bi jih ne imelo prostora v njegovi kolibici.

Torej ta Djordjo Stefanović je sedel v sušilnici pri Mujagi Selimanoviću. Hadžija je naju pogostil s kavo. Razgovorili smo se. Stefanović je vprašal Selimanovića, kako je z njegovo pravdo.

„A kaj vem?“ je skrbipolno odgovoril Turek, dvignivši rameni in roki.

„Kakšno pravdo imaš, hadžija?“ sem vprašal.

„Vidiš, njivo, ki sem jo obdelaval in užival 30 let, si lasti Fata, vdova po mojem bratu.“ Mujaga se je dvignil, segel na polico ter mi podal list, da ga čitam. List je bil pisan v hrvaščini. Čital sem ga, pa paragrafov ni bilo ne konca ne kraja. Ne samo avstrijskih paragrafov je mrgolelo, bil je tam naveden tudi carski otomanski zakon 7. ramazana 1247. l. z obilimi številkami, nanašajočimi se na druge otomanske zakone. Zdaj pa razberi, dober in pošten človek! Naposled sem vendar uganil, da je Mujaga pravdo izgubil.

„No, kaj praviš, brat?“ me je vprašal, skrbno gledaje name.

Lahko mi je bilo izvelči mu voz iz blata, ali tu me Alah ni toliko razbistril, da bi vedel pomoči. Žal mi je bilo, da se v šolah nismo učili najpotrebnejših posvetnih zakonov, pa da poznam tudi vse zakone vztočnega in zapadnega sveta, tu bi ne bil mogel svetovati.

„Izgubil si, hadžija, pa izguba ni velika. Vsa njiva je cenjena samo na 15 goldinarjev. Zdaj je Fatina.“

„Ni še njena. Pritožil sem se na zemaljsko vlado.“

Domislil sem se, da bi nemara končni odlok slavne zemaljske vlade zagledal beli dan, ko bo starec že davno v prorokovem naročju, zato sem mu svetoval, najjenja od pritožbe. „Vidiš, brat, pota in stroški te bodo veljali več, nego je njiva vredna. Ako se dva tožita, mora eden propasti.“

„Bog odredio, pa šta hočeš,“ je hladnokrvno odgovoril hadžija ter sedel na pete. „Včeraj je prišel iz konaka mlad človek in zahteval je za kolke. Pa kaj poznam tistega človeka, ali je pravi ali ni.“

„Ali mu nisi plačal?“

„Nisem. Najbolje opravim, ako grem sam. Jutri ponesem novce v mesto, a onda šta Bog da.“

Tu se je vmešal Djordjo Stefanović: „Glej, gospodin, narod tu ne zaupa vsakemu, ki pravi, da pride iz konaka, posebno takšnemu ne, ki nima brade, in naj prinese tudi pismen ukaz. Pripetilo se je, da je prišel švabski človek varalica v gorsko vas, kazal po hišah pisanje s pečatom, zahteval desetino, za kolke in pretel z globo, če ne plačajo. Ljudje ne umejo čitati in se ničesar tako zelo ne boje kakor velikih glob, ki jih nalaga oblast, pa so plačali prevarniku,

ki je pobiral za svoj žep. Sedaj so postali previdni in oprezni, in če je še tako majhna vsota, jo sami neso v konak. Tu doli za Sprečo prebiva star Turčin, ki rad pije žganje, 'dasi nosi dolgo in sivo brado. Pri Turkih nosijo brado le stari, častitljivi možje; tak človek se nikdar ne sme opiti, onečastil bi s tem samega sebe in sivo brado, takšnemu človeku pristoji resnost in modra beseda. Je li tako, hadžija?“

Selimanović je zadovoljen pritrdil z naklonom častite glave.

„Pa smešen je tisti stari poturica. Onidan mi je v dučanu na-stopno pravil: Poleti mi pride desetar in mi tolče po vratih. Bil sem baš v haremu pri bolni ženi in hčeri. Pošljem sina, naj pogleda, kdo razbija zdolaj. Sin pride nazaj ter pravi: Desetar je zdolaj, desetino zahteva. — Pa pravim sinu: Idi, pa reci desetarju, da me po našem običaju ne sme motiti, kadar sem v haremu! — Za hip pride sin plašen nazaj in me prosi: Idi, otec, desetar hoče na našo hišo navaliti z orožniki! Idi, Boga ti! — Pa sem šel doli. Vprašam desetarja: Koliko je desetine? — 36 bank (goldinarjev) — pravi. — Mislim, mislim: Mnogo ste naračunali. In rečem desetarju, naj odlazi z Bogom, sedaj v moji hiši ni ene banke ni, a jeseni, ko slive prodam, plačam tudi 50 bank, če poželev konaku. Hadžija, saj ga poznaš, kako je smel tisti Jusuf Tetervan s polja ob Spreči?“

„Boga mi, poznam Tetervana. Pošten človek.“

(Dalje prihodnjič.)

Iz cikla „Tristan“.

Vzdrhtele kipeče so grudi valov,
vzdrhtela je pesem iz tajnih globin,
šumeč se razlila do sinjih daljin,
ozrla na morje se zarja je z belih blazin.

Zažgalo je solnce planjavo neba —
Kot solnce blestijo se tvoji lasje,
Izolda, in tvoje bele se roké
in usta molitve jutranje bogovom drhte.

In pesem skrivnostno valovi šume.
Vsa polna ljubavi mladostna je dalj
in daleč bregovi so, daleč tvoj kralj,
a v duši neugasen, brezmejen se plamen je vžgal.

Vojeslav Molè.

Sodoma.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

je bil že način njegovega govorjenja zopr. Govoril je v tistem čudnem tržaškem narečju, ki ga ona ni mogla trpeti. Tudi njegova vsiljivost ji ni prijala. Ali drugim ljudem se je znal prikupiti.

Odkar je bil on v prodajalnici, so ljudje menda vsake stvari več potrebovali, kajti bila je dosti bolj polna nego prej. Zlasti so ženske rade prihajale. Ugajalo jim je na njem nemara to, ker je bil vedno lepo gosposko oblečen in se jim je znal tako laskati. Morda tudi, ker je bil tako drzen! To in ono je prijel za roko in ji šepetnil kaj na uho, da je zardela in zbežala. A tem raje je zopet prišla. Da je imel nelep, skoro spačen obraz, to jih ni motilo.

Ona bi ga bila mrzela nemara, tudi ko bi ne bila slutila, da ga sovraži oče. Kajti tudi potem se ni bila izpremenila proti njemu, ko je bil oče mrtev in ji je bil začel že giniti spomin na njegovo smrt. Zoprni so ji bili njegovi izzivajoči pogledi in nesramni nasmehi, pred katerimi ni bila nikjer varna. Zato je uhajala pred njim, zato je gledala, da sta prišla kolikor mogoče malo v dotiko.

Podedovala je bila menda vse lastnosti očetove: njegovo krotkost, njegovo molčljivost, njegovo vdanost in nagnjenje k samotarjenju. Pobožnost, bogaboječnost sta ji bili takorekoč prirojeni. Živela je neko posebno življenje sama zase. Pogrezala se je iz neke srčne potrebe sama v se, a za vse to, kar se je godilo okrog nje, se je le malo brigala. Ko je bila stara štirinajst, petnajst let, se je bavila mnogo z mislijo, da bi šla v samostan. Mirno, tiho življenje za samostanskimi zidovi, kjer bi bila varna pred viharji življenja, bi bilo prijalo njeni naravi, njeni mehki duši...

Ali prišlo je drugače... Posegel je on s svojo kruto roko vmes in odkazal drug tir njenemu hrepenenju in željam njenega srca...

Čudno: do danes se še nikdar ni tako živo spominjala vseh onih okoliščin, v katerih se je bilo dogodilo tisto, kar je bilo vzrok,

da je prišlo vse vse drugače, nego je pričakovala ... nego je sanjala njena duša, obetalo si njeno srce ...

Na njenega rojstnega dne je bilo. Izpolnila je bila svoje šestnajsto leto. Napočila ji je bila ona zorna doba, katere se spominja pač vsaka ženska svoj živ dan z nekim sladkim domotožjem. Ali njej je prinesla ta doba le grenko prevaro, namesto cvetne pomladi ji je naklonila nevihto in vihar ... One sladke iluzije, v katere se tako rada pogreza mladost, one sladke sanjarije, polne vonjave poezije, polne mamečega čara, ki tvorijo najlepši del človeškega življenja — ah, kako hitro, kako hitro so se ji bile razpršile! ...

Svoj rojstni dan je praznovala, odkar je bila postala razumnejša, na način, ki je najbolj prijal njenemu bogaboječemu in v resnici pobožnemu srcu. Na ta dan se je odtegnila vselej po možnosti posvetnemu hrupu in tudi to pot ga je hotela prebiti v premišljevanju in v molitvi. Na večer prejšnjega dne je bila opravila izpoved, a zjutraj je bila pri obhajilu. Njeno srce je bilo radi tega lahko in njena duša je bila tako svatovsko vesela ... Precej po zajtrku je šla gori v svojo in sestrino sobo. Sestra, ki je bila za dve leti mlajša od nje, se je pojavila med otroci po vasi, mati pa se ni brigala zanjo; tako je ni nihče motil in lahko se je torej posvetila vsa bogoslužnemu poslu. Pokleknila je najprej pred kipec Matere božje, ki je ovenčan s svežimi rožami stal na omari in pred katerim je v rdeči svetiljki brlela majhna lučica. Iskreno je molila nekaj časa, potem pa je sedla ter začela čitati iz knjige, ki ji jo je bila za rojstni dan poklonila krstna botra.

Sladka opojnost se je polasčala njene duše, rajska čuvstva so prešinjala njeno srce, ko se je zavedala, kolike milosti je bila deležna danes. Njena duša se je dvigala, njeno srce je koprnelo gori k nebeškemu ženinu ... vse njene želje so kipele kvišku ...

Ali čitala še ni dolgo, ko se odpro vrata in stopi v sobo on. Zaprl je vrata za sabo in se ji približal. Njegova stopinja je bila lahka, komaj slišna, a na ustnicah mu je igral tisti smehljaj, tisti čudni smehljaj, ki se ga je tako bala. V roki je držal velik šopek žarečih se rož. Čestital ji je ter ji poklonil cvetke, ki so s svojim močnim, prijetnim vonjem napolnile vso sobo. Zardela je in ni vedela, kaj bi storila. Njeno srce se je upiralo, vsa prejšnja mržnja do tega človeka se ji je obnovila v prsih. Zbežati je že hotela, toda tedaj se je spomnila opominov duhovnikovih pri včerajšnji izpovedi. Vprašal jo je bil, če je na koga huda, jezna. To vprašanje jo je bilo prvi hip zmedlo, toda naposled je pritrdila, ko je pomislila,

kako zoprni ji je Tržačan. Izpovednik pa jo je posvaril ter jo opozoril, da moramo ljubiti celo svoje sovražnike. „Tudi tega moram torej ljubiti,“ se je spomnila. „Vsekakor pa ga žaliti ne smem!“ In ostala je. Komaj da je čula, kaj je govoril. Neki čuden, silen strah jo je bil prevzel. Dvignila se je bila in vprla z obema rokama ob mizo in tako stoje je strmela vanj. Nekaj ji je velelo: „Beži!“ Toda ni si upala, ker se ji je zdelo, da bi mu pokazala s tem svoje sovraštvo. Preveč je bila razburjena, da bi bila mogla dognati v tem hipu, kaj sme in česa ne sme, ter presoditi čuvstva, ki so jo prešinjala. Da sovražiti ne sme, je vedela, je li pa mržnja, ki jo je čutila do njega, eno in isto s sovraštvom, tega ni vedela. Zнала je, da mora po zapovedih božjih tudi njega ljubiti, toda v čem se ima kazati ta ljubezen, tega ni znala. „Žaliti ga ne smem!“ si je ponovila in sprejela njegov dar. In kakor bi mu hotela dati vidno znamenje one ljubezni, ki mu jo je bila dolžna, se mu je nasmešnila, nasmešnila prijazno navzlic grozi, ki jo je navdajala pred njim. „Beži!“ ji je še vedno veleval notranji glas, a spominjajoč se izpovednikovih opominov, je ostala in čakala, kaj se zgodi. Kajti hipoma je zaslutila, da se nekaj zgodi — nekaj, česar se je bala, pa ni vedela, kaj je, niti ne, se li sme izogniti tistemu ali ne, da ne greši zoper zapoved ljubezni . . . Vedela je, da se nekaj zgodi, in se tresla po vsem životu . . . Čitala mu je morda v očeh, čitala na obrazu, mogoče tudi, da je le instinktivno čutila . . . A dasi je bila v smrtnem strahu in dasi ga je njeno srce sovražilo, se mu je vendar smehljala, smehljala zbegano — prijazno. Njemu pa je to menda še bolj podžigalo želje, še bolj podžigalo tudi pogum . . . Hipoma so se je oklenile njegove roke in strastno jo je privil nase. Odprla je usta, da bi zakričala, toda njegov poljub ji je zadušil glas. Pohajala ji je sapa, tako dolgo in tako silno ji je tiščal svoja usta na njena, a zatem ji je začel z blazno burnostjo poljubljati oči, čelo, lica, vračajoč se vedno zopet k njenim ustom . . . In tistikrat se je porodilo ono strašno, ki ji je bilo vir tolikega trpljenja! . . . Čustvo, ki ga do tistihdob ni poznala, čustvo, polno razkošja, je prešinilo njene prsi, razlilo se ji po životu ter obvladalo vse njene moči, vso njeno voljo . . . Hotela je misliti, hotela preudariti, a težka omotica je ovijala njeno glavo. Vzdrnila se je nekoliko in se mu je skušala izviti. Vprla se je ob njegove prsi, hoteč ga odriniti od sebe; a to je njega le še bolj razgrela in le še bolj je občutila njegovo strast. Prijel jo je za obe roke, zavil ju ji nazaj in potem jo iznova pritegnil k sebi, da sta se tiščala tesno drug drugega, prsi ob prsi, život

ob život . . . Borila se je, a njene moči so bile preslabe. Vsi udje so ji otrpnili v njegovem divjem objemu, njen odpor je pojema, ker je sama uvidela, da je brezuspešen, velika nevečnost se je lotila hipoma vsega njenega života, noge so se ji zašibile in omahnila je . . . Še enkrat se ji je vzbudil srd, še enkrat ji je vzkipelo prejšnje sovraštvo do njega, toda ta srd je bil brez opore, to sovraštvo je bilo brez moči . . . Med njeno dušo in njenim telesom se je pojavil hipoma razpor . . . duša se je upirala, a telo ji je drhtelo v čudnem koprnjenju . . . Iz njegovega nasilstva se ji je porajala slast, kakršne še ni bila občutila, in tej slasti so podlegle njene misli in želje. Vedno drznejši je postajal, a ona se mu ni branila . . . Zatisnila je oči, kakor bi se bala pogledati komu v obraz, in samo ihtela je, ko jo je strastneje in strastneje objemal in privijal nase . . . —

Plamenček pred Marijinim kipcem je zaprasketal, zaprasketal tako čudno . . . Stresla se je in kakor iz sanj se je vzdramila. Nič ni vedela, koliko časa je trpelo, koliko časa mu je bila pokorna . . . Luč je bila ugasnila, plaho se je ozrla na kipec in zdelo se ji je, kakor bi bil Marijin obraz ves žalosten. Divja bol je prešinila tedaj njene prsi. Zavedela se je in vse, kar ji je bilo pred hipom še nejasno, ji je stalo zdaj jasno pred očmi. Zaihtela je, razjokala se naglas . . . Ugasnil je bil plamen, čisti plamen njene duše, ugasnil danes, danes! . . . Kako je bilo njeno srce zjutraj še in kako je bilo zdaj! . . . Osulo se je bilo cvetje liliji . . . —

Vprla je obupen pogled v njega, a on je bil miren in se je smehljal, smehljal kakor vedno . . . Njegov obraz je bil poln zadovoljnosti . . . Začudila se je. Vprašati ga je hotela, če nima vesti, če se ne boji Boga, a tedaj se je oglasil nekdo zunaj. Sklonil se je pokonci in se obrnil proti vratom. Nobene zadrege ni bilo zaznati na njem, ko je odkorakal. Ona je strme gledala za njim. Njene misli so ga preklinjale, a tem mislim se je nekaj protivilo v njej . . . Bila je razdvojena, razprta sama s seboj . . .

Takrat se je rodilo tisto strašno! . . . Srce je bilo še nedolžno, duša še čista, v telo pa se je bil zajedel strup strasti . . . Začel se je zdaj zanj čas najhujših bojev. Najbolj je trpela po noči. Njena sestra se je komaj ulegla in že je spala, spala tisto zdravo, sladko spanje nedolžnosti, ona pa je čula in zaman si prizadevala, da bi pozabila. Prebdela je po cele noči. Jokala je in molila, molila tako iskreno in goreče, ali mir se ni hotel naseliti več v njeno srce. Tisti poljubi so jo pekli venomer . . . po njenih žilah je kipelo . . . burno je valovala njena kri . . . Borila se je duša s telesom, a zmagovalo je

telo . . . Preklinjala ga je, a to preklinjanje je bilo samo še mehanično . . . Otresla bi se bila rada spomina, ali njene misli se niso hotele ločiti, vračale so se vedno k razkošju, ki ga je bila občutila v njegovem objemu . . . sukale so se ji vedno okoli enega in istega predmeta, kakor se sučejo večče venomer okoli luči v poletni noči . . . Njena duša se je upirala, a ta odpor je bil tako slab! Ginilo ji je zaupanje do same sebe! Zelje, ki so kalile iz razburkane njene krvi, so postajale silnejše in silnejše . . . In tako si je morala nekega dne sama priznati, da ga ne sovraži, ampak ljubi, ljubi s strastjo . . . ljubi grešno . . .

Borila se je še, a brez upa zmage. Izognila bi se mu bila rada, a noge so jo zanesle vedno tja, kjer je slutila, da se najde, da si ni pozabila, da bi to ne smelo biti. Kes in obup sta jo spremljevala vsepovsod. Pri tem ji je bilo najhujše to, da je tako dobro vedel, kaj se godi z njo. Kazala se je užaljeno, a on ji ni verjel, on je znal, da je to samo navidezno in prisiljeno, znal, da je dosegel svoj cilj, svoj smoter . . . In kadarkoli je nanese prilika, jo je prijel za roko, pritisnil jo k sebi in jo poljubil. Včasi ga je srdito pahnila od sebe, a z besedo mu ni nikdar očitala njegovega dejanja, kakor bi se bala, da bi prihodnjič tega več ne storil. In on se je smejal . . . smejal napol porogljivo, napol samozavestno . . . smejal po tisti svoji čudni navadi . . .

Včasi jo je gróžno pekla vest. Spominjala se je, kako je njen oče sovražil tega človeka, in odpustiti si ni mogla, da ga ne sovraži tudi ona . . . Delala je sklepe, rotila se je . . . Toda izpremenilo se ni nič. Čim večkrat so se je doteknile njegove roke, tem bolj se je razvnela njena kri. In sčasoma si jo je podjarmil popolnoma. Niti lastne volje niti lastnih želja ni imela več — samo kar je on hotel, kar je želel on, je storila . . . In naposled se je zgodilo, da je morala postati njegova žena . . .

Ko je zdaj vse to tako preišljevala, se je jasno zavedala, da je gola strast tisto, kar jo veže na njenega moža, in ne ljubezen, tista blaga, lepa ljubezen, ki klije iz nedolžnih src . . . Ljubezni brez spoštovanja si ni mogla misliti, a na možu ni opazila nobene lastnosti, ki bi ji bila obudila spoštovanje do njega. Vedela je, da je prava ljubezen nežna, a on jo je bil z brutalnostjo priklenil nase . . . Iz strasti je storil to in strast je rodila strast . . . Strast je bila vse to in greh se ji je zdela zdaj vsa tista njena molitev . . . Strah jo je bilo ob misli, da so imeli vsi tisti vroči vzdih, ki jih je dan na dan pošiljala h kraljici nebes, grešno ozadje in da se je nahajala v tako hudzi zmoti glede nagibov svojih prošenj . . .

Od tistih dob, ko jo je bil njen mož zasnubil, se je začelo potem tudi sovražstvo materino do nje. Ali zakaj jo je mati mrzela, še danes ni prav vedela. Če ji je zamerila njen prestop, zakaj ga ni zamerila tudi njeni sestri? Ali ni nje sestra še veliko huje grešila? Ali ni ona proti sestri pomilovanja vredna? A mati je črtila samo njo, za sestro pa se je potegovala še včeraj! . .

Ni umela tega in neprijetno ji je bilo ob tej nejasnosti . . . Težko je ležala na njenih prsih ta temna negotovost . . .

Poštni voz je zabrnul in šipe v njem so zašklepetale. Prišel je bil na grapast, kamenit tlak in, zavivši nekoliko na desno, se je ustavil pred hišo s poštnim nabiralnikom. Od vožnje trd in že itak ne posebno gibčen se je skobacal poštni hlapec s težavo z voza. Izustil je par robatih kletvic na rovaš grdega vremena in dvignil pokrov na svojem sedežu, v katerem so bile shranjene vreče s poštnimi pošiljatkami. Na pragu se je prikazalo osemnajstletno, zdravo in krepko dekle — poštna odpraviteljica. Prejela je eno vrečo, a oddala zato dve. Poštni hlapec se je hotel nekaj pošaliti z njo, a ona menda ni bila razpoložena, kajti hitro je izginila v veži.

Voz je zopet zaškripal in hlapec je hotel že pognati, ko pri-sopiha čedno oblečen človek in vpraša, če je še prostora zanj. Hlapec odpre voz, pokaže noter in reče s čudnim nasmehom:

„Vama vsaj dolgčas ne bo, ko bosta dva!“

Tuji človek se je z vsiljivo radovednostjo ozrl v njo in se ji usedel baš nasproti. Ona se ni menila zanj. Ko pa se je voz zazibal, so se dotaknila njuna kolena. Tujec je vpri tedaj nesramen pogled vanjo in se frivolno nasmehnil, njo pa je izpreletelo neprijetno čuvstvo. Pomaknila se je proč od njega k drugemu oknu.

Voz je drdral dalje. Tujec se je oziral iznenaden proti njej, ona pa je kmalu pozabila nanj in, zatopivši se zopet v svoje misli, ni niti vedela več, da se vozi še kdo drugi z njo . . .

(Dalje prihodnjič.)

Aforizmi.

Ne boj se sovražnikov, a prijatelja se varuj, ki vedno pritrjuje.

*

Kultura je vrednost naroda. Harmonska popolnost in svobodna vzvišenost te kulture pa je posamezniku, v kolikor ga more prisiliti, da s češčenjem stremi do nje, edino merilo njegove narodne dolžnosti.

Vladimir Levstik.

Satura.

Spisal L. Pintar.

o sem bil v XXI. letniku „Ljublj. Zvona“ v člančiču „O Prešernovi literarni zapuščini“ na strani 493 izrekel domnevo, da se Prešernova pesem o Šmarni gori „Vi, ki hodite na sveto Šmarno goro, blagor vam!“ . . . naslanja na narodno pesem „Gor na sveti

Šmarni gori . . .“, tedaj se je oglasil neki gospod z opombo, za katero sem mu prav hvaležen, ker me je izpodbodla k nadaljnjemu raziskavanju. Tista opomba je trdila, da je bila omenjena Prešernova pesem naperjena proti tedanjemu vodiškemu župniku, ker je bil baje velik nasprotnik romanja in božjepotovanja, češ da se z njim bolj pospešuje greh in pohujšanje nego čast božja, prav kakor se Luter v Šmalkaldskih artikulah huduje in spotika ob tem, daß man daheim läßt eigen Pfarr, Gottes Wort, Weib und Kind und läuft den unnötigen, ungewissen, schädlichen Teufelsirrwischen nach. — Tista opomba je torej trdila, da je Prešeren tedanjega vodiškega župnika Jerneja Arka s to bistro satiro zato šegavo osmuknil in da je predsegaje v domišljeno bodočnost predočil v 4. kitici tedaj seveda še živečega župnika s štolo mašno sredi procesije mrtvih, pa da mu je položil na jezik tisto skesano izpoved „Mi v duhovskem oblačili smo sejali seme zmot“ itd. —

Da je pesnik zložil morda res to-le „Romarsko“ za vodiškega župnika, a s šegavim, ne strupenim namenom, si prav lahko mislimo, kajti gotovo je bil z njim dobro znan po svojem stricu Jakobu, tedaj duhovniku na Šmarni gori, ki spada pod Vodiško župnijo, — vsaj se podobno tudi trdi v nekem dopisu iz Kranja („Slovenski Narod“ XIII št. 144 z dne 26. junija 1880), da je Prešeren svojo meniško balado „Sveti Senan“ posvetil duhovitemu patru Benvenutu. A nekaj drugega v tej trditvi se ne more prav ujemati, češ da je bil Arko nasprotnik romanja sploh, kajti če sodimo po njegovih spisih, je pač le morda odklanjal razuzdano zlorabo božjih potov, naglašujoč potrebni jim resnobnejši značaj.

Jernej Arko je bil marljiv dopisovalec v „Novice“ in v slovenske cerkvene časopise. V Pogačarjevem „Slovenskem cerkvenem časopisu“ (št. 20, str. 158) n. pr. je v članku „Koristnost pozimskiga časa za

kmetiške ljudi“ naglašal pobožno petje svetih pesmi iz Potočnikovih in Dolinarjevih, kratkočasnih in posvetnih pa iz Ahacijevih bukev ter proti koncu posebno priporočal moliti roženkranc. V Zgodnji Danici (l. št. 40, str. 317) čitamo njegov sestavek pod naslovom „Grajavcem sv. roženkranca“. Če vzporedimo s tem oni v Prešernovi pesmi skozi vse kitice se ponavljajoči refrén:

„Roženkranc in litanije
Molit hvalo pet Marije“

tedaj se zdi prav verjetno, da veljaj Prešernova ta pesem res vodiškemu župniku, pa ne kot nasprotniku romanja (resno), ampak kot prevnetemu propagatorju in enostranskemu gorečniku (šegavo-dobrovoljno). Prešeren sam je prav rad zahajal na Posavje, pa ne samo po ravnem na Ježico ali v Tomačevo h Kovaču (Schumi, Archiv I, 37), ali na Skaručno ali celo v Vodice, kjer je bival (po „Lj. Zv.“ I. 275 in 335) najljubši njegov součenec Simon Vovk (l. 1831) še pred Prešernovim odhodom v Celovec kot prvi Arkov kaplan — ampak dostikrat se je tudi napotil na obisk k svoji teti, kakor je baje bodidovtпно nazival Šmarno goro, češ da je ona njegova teta, ker i má njegovega strica. Seveda pa Prešeren pri svojih obiskih ni hodil na goro roženkranca molit in litanij, — ampak samo duhá si vedrit.

Ko je leta 1847 Matej Langus slikal šmarnogorsko cerkev, je na veliki sliki v kupoli med romarji v kranjski noši in s kranjskimi obrazi naslikal tudi župnika Arka (Primeri Marnov Jezičnik XXV, 20). In Arko sam je potem o Šmarni gori in o „šmarnogorski romarski cerkvi Marije Device Sv. roženkranca v vodiški fari“ poročal v Pogacarjevem „Slovenskem cerkvenem časopisu“ (št. 10, str. 76). Da pokažem nekoliko Arkovo navdušenje za Šmarno goro in pa njegovo gorečnost za božjo pot, naj navedem iz tega njegovega poročila par stavkov:

„Naš slavní domorodni obrazar gospod Matevž Langus, kako se je izuril v freški malarii ali v obraženji na moker zid! Šmarnogorska kupla 80 štirjaških sežnjev prostora obseže, je večí od Ljubljanske. Šmarnogorska poseka šenklaško, kar za moreš zavpiti. V stolni cerkvi je bil Langusov duh omejen in zvezan, ker se je moral ravnati po poprejšnji malarii, na Šmarni gori pa je bil prost ter se je na perutnicah svoje umetelnosti vzdigoval in vrtil kakor je hotel. Na vso moč zale so v veliki kupli podobe mnogih romarjev v kranjski noši in s kranjskimi obrazi, ktere bodo še čez dolgo let oznanovale, kako so se nosili v letu 1847 ljudje mnogih stanov in krajev po Kranjskem... Novi most Smledniškega

barona je za romarje veliko polajšanje, ker prepeljavanje na poprejšnjem brodu je bilo zamudljivo in tudi nevarno večkrat. Gospoda si želi še bolj zložno cesto na goro, da bi se lahko v kočijah gori vozili kakor na Sv. Goro pri Gorici. Nemogoče bi ravno ne bilo, toda potem je božja pot proč, gospoda bi ne hodila na goro iz pobožnosti, temuč le za kratek čas. Naj torej Šmarna gora le še brez zložne ceste ostane, da lahko romarji svoje bolj težavne stopinjice Bogu darujejo in se sveti kraji manj oskrinjajo itd.“ — —

Za rahlo satiro zoper **rigorizem** janzenistov, ki se tesnorsčno protivijo vedrejšim nazorom o pohajanju domačih gorá, katere veljajo obenem tudi za božja pota — ki v vsakem nekoliko prostejšem okretu že morda vidijo motenje pobožnosti in skrunjenje krajev, ki pretirano poudarjajo le božjo pot in žebranje roženkranc in litanij — — za rahlo satiro bi potemtakem smeli smatrati Prešernovo „Romarsko“ enako s „Senanom“ in z „Nebeško procesijo“.

Kakor se je pa „Nebeška procesija“ širila po Ljubljani v mnogih prepisih, tako menda tudi „Romarska“. En tak prepis iz literarne ostaline g. Jožefa Rosmana Trebanjskega mi je prišel v roke. Ker pesem v tem prepisu kaže zanimive varijante, iz katerih bi se dalo sklepati, da imamo v njem prvotni osnutek njen nasproti opiljeni obliki poznejših izdaj, ki so jo povzele iz petega zvezka Kranjske Čbelice, hočem ta prepis dati v natisk. Evo ga!

Romarika Pešem od fвете Šmarne gore.

1.

Ti, ki hodijo na fvéto
 Šmarno goro, blagor jim!
 Kaj godí se vfako léto,
 Pel vam bom sanikernim,
 Ki dufhizo tako zhert'jo,
 De ne pridejo pred fmertjo
 Roshenkranz in litanijo
 Mólit in zhaftit Marijo.

2.

Kadar polnozhi odbrenka,
 Mine vfih Švetnikov dan,
 Dokler sjutraj svon saklenka,
 Prihod dneva spet osnan',
 Šmarna gora zhes in zhes je
 Polna je mertvih prezelje,
 Roshenkranz in litanijo
 Mol'jo, klizhejo Marijo.

3.

Vfih stanov fo trume plafhne,
 To se vidi 's njih oblék;
 Vid'jo tam se fhtole mafhne,
 Shida in hladnik (!) vfe vprék.
 „Kdo fte romarji vi zhudni,
 „Vi, ki zelo nozh netrudni
 „Roshenkranz in litanijo
 Mol'te, klizhete Marijo?“ —

4.

„Mi v duhovfkim oblazhili,
 Mi fmo f'jali feme smót,
 Šlepzi fmo ljudem branili
 Šem na fvetu boshjo pot.
 Oh sató is viz sdaj hod'mo,
 Shaloftno prezefjo vod'mo,
 Roshenkranz in litanijo
 Mol'mo, klizhemo Marijo.

5.

Romarjov sa nami truma,
 Ki je ni mogozhe fhtét',
 Mnoshiza je to bres uma,
 Ki nam otla je verjét'.
 V vizah dela sdaj pokoro,
 De nikol ni fhla na goro
 Roshenkranz in litanijo
 Molit in zhaftit Marijo.

6.

Kdor med letam gre is fвета,
 De popred ni tukaj bil,
 V hifhi vezhniga ozheta
 Še ne bo pred vefelil,
 Dokler ne dozhaka dneva,
 De fim s nami pride reva
 Roshenkranz in litanijo
 Molit in zhaftit Marijo.“ —

7.

Naj tedaj odprè vthefa,
 Kdor saflifhi le-ta glaf,
 Predem (!) fe snebi telefа,
 Pride naj k Mariji va s.
 Šam naj al f prezefjo farno
 Pride fem na goro Šhmarno
 Roshenkranz in litanijo
 Molit in zhaftit Marijo.

Zanimivo je najprej to, da ima pesem v tej redakciji samo 7 kitic, dočim ji je pesnik v Čebelični redakciji dodal še 8. sklepno kitico, govorečo o Marijinem varstvu na zadnjo uro. Povečem so tu različnice te prvotne redakcije markirane z razmaknjenim tiskom. V tretji kitici čitamo „hladnik“ (menda pač hlodnik!) namesto hodnik (Wergleinwand); vpraša se zdaj le, ali se je to prepisovalcu samó zapisalo in zabredlo, ali je to morda res kaka dialektna oblika podobna kropenskemu hlodíču (Teufel). — V sedmi kitici nas osupne „predem“ za „preden“ ali „predno“. — Zlasti zanimiv pa je v tej prvotni redakciji vseskozi dosledni singular „litanija“, ki se prelepo ujema s staroslovenskim singularom *litanija* in z grškim *λεττανία*. — Tudi Trubar je še dosledno rabil singular. Primeri „Ene duhovne peisni“ (2. izdaja iz l. 1563) str. 26 in 170, dalje „Ta celi catehismus, eni pfalmi“ (3. izdaja iz l. 1574) str. 41 čitaš „Litania Stara“, a str. 54 „Litania Tubinska“ — in „Ta celi catehismus, eni pfalmi“ (izdaja iz l. 1584) str. 68 in 277 „Letania ali gmain molitou.“ — Poznejši molitvenikarji in izdajatelji cerkvenih pesmaric, na pr. Steržinar in Primož Lavrenčič poznajo že samo plural „litanije“, a Gutsman se je v svojih „molitounih bukvizah“ (1788) hvalevredno zopet povrnil k singularu „litanija“ in tako tudi Prešeren v prvotnem osnutku svoje „Romarske“. —

Književne novosti

Ante Beg: Slovensko-nemška meja na Koroškem. Narodopisne in zgodovinske črtice. V Ljubljani. Narodna založba 1908 — Kdorkoli prečita to zanimivo delo, se mu mora inako storiti, če ima še količkaj iskrenega čuta za našo narodno stvar. Tužni Korotan nam gine! Tu nič ne opravi optimistno oporekanje, češ, da nam uradna statistika nudi napačne podatke. Pojdi, ljubi bralec, sam enkrat na Koroško, potuj malo po slovenskih krajih, še na mejo ti ni treba iti, in uveril se boš, kako izpodriva in odriva kulturno jačji nasprotnik šibkejšega sodeželjana! — Skoro isto pot kakor pisec te knjižice — od Sp. Dravberga ob jezikovni meji prek Beljaka, Šmohorja v Kanalsko dolino — je prehodil pred tremi leti tudi poročevalec, predvsem z namenom, da premosti na svoje oči kulturno življenje svojih koroških rojakov, in prišel je takrat do istih zaključkov kakor Beg, le da jih je ta opremil z obširnimi statističnim gradivom in tako njih verjetnost še bolj podkrepil. Ponemčevanje na Koroškem torej rapidno uspeva. Po ljudskem štetju l. 1880. je bilo 102.252 Slovencev (ne 101.252!), Nemcev pa 241.585, torej 29:7 : 70:3; l. 1890. še 101.030 Slovencev in 254.632 Nemcev, torej 28:4 : 71:6, l. 1900. pa samó 90.495 Slovencev, a 269.960 Nemcev, torej so si v razmerju 25 : 75 ali ena četrтина prebivalstva Koroške, nekdanje srednje slovenske dežele, je še slovenska. Germanizacija se ne širi samo

od nemške meje sem proti jugu, ampak sestavno od raznih obrtnih in prometnih središč. Tako je Celovec pritegnil nase vso nekdanjo slovensko okolico: Sv. Martin, Št. Rupert, Vetrinje so popolnoma ponemčene občine. Obrežje Vrbskega jezera nam prihaja vedno bolj tuje: Vrba je imela l. 1880. še le 27 % Nemcev, l. 1900 jih ima že 100 %. Poreče so skoro docela ponemčene, istotako Kriva Vrba. Poročevalec je prav v tem kraju letos doživel, da domačinka Slovenka ni vedela, kako se pravi rojstnemu kraju v domačem jeziku, znan ji je le Krumpendorf. Promet s tujci neznanstveno pospešuje ponemčevanje. Ta vpliv se opaža tudi drugod: beljaška okolica bo kmalu vsa nemška, le Marija na Zili se še drži. Ob Osojskem jezeru ni več drugega slovenskega ko spomini, ohranjeni v krajevnih in rodbinskih imenih.

Ob železnicah, s katerimi je vprav slovenska Koroška premežena, se započnajo nemške postojanke, ki kvarno vplivajo na slovenski živelj v okolici, n. pr. Sp. Dravberg, Pliberk, Velikovec, Sinča ves, Železna Kapla, Borovlje, Podkloster, Šmohor, Trbiž. Ko se je otvorila karavanška proga, so naši navdušeni rodoljubi prorokovali, kako bo skoz novi predor vrvelo novo življenje med koroške Slovence. Kakor da bi Kranjci imeli preveč narodne zavesti! A lepa figura je ostala le fraza, vsaj doslej še ni opaziti ugodnih pokretov, pač pa se da nasprotno zasledovati, kako baš v Rožu dobiva nemščina vedno več tal.

A da se vrnem k Begovi knjižici! Pisatelj nas vodi na jezikovni meji iz kraja v kraj in vpleta v svoja opazovanja statistične podatke, primerja pokret narodnega in jezikovnega položaja v raznih časovnih presledkih. Najbolj jasno sliko si lahko ustvarimo za zadnje tridesetletje. Zanimivi so tudi osebni dožitki pisatelja, ne manj opazke, ki se nanašajo na vplivne osebe posameznih krajev. Po stari slovenski navadi se spušča tudi v razlago krajevnih imen, kar se mu pa vsekdar ne posreči. Dandanes je treba etimologu temeljitega jezikovnega in kulturnozgodovinskega znanja, če hoče krajevna imena z uspehom tolmačiti; taki jezikoslovni orči, kakor so posebno krajevna imena, često preobrazena in zmaličena, se ne dajo kar s prvim poskusom streti. Vemo, da se je pred kratkim naš ljubljanski etimolog per excellence na več straneh tega lista obširno bavil z imenom Ljubljane, ne da bi si hotel v svoji skromnosti lastiti nepobitno pravilnost razlage. — Begovi knjižici je pridejana karta slovenskega ozemlja na Koroškem. Žal, da o tej ne moremo izreči tiste pohvale, kakor ga spis sam zasluži. Zemljevid je radi preglednosti potreben, a mora biti pregleden. Meje ob raznih dobah bi bilo treba označiti z barvastimi črtami; če je bilo pa to predrago, bi se bile pri kamenotisku črne mejne črte morale markantno ločiti druga od druge; tako pa se je vse nekako zmedlo in zalilo ter pretrgalo. V tem pogledu je pač vzorna karta, ki jo je v trobarvnem tisku objavil dr. Wutte v „Karintiji“, I. št. 5. in 6. l. 1906. Tam so jezikovne razmere res nazorno predložene, za nas Slovence kar — strašno nazorno. — Begova knjiga nam odgrinja tožen pogled v bodočnost. Tega žalostnega položaja niso zakrivali koroški Slovenci sami, ampak sistem, ki vlada med njimi in nad njimi. Saj nimajo ne slovenske šole, ne slovenskega urada, komaj, da se še v cerkvi trpi slovenščina. Iz tega izvira, da nimajo ne slovenskih učiteljev, ne uradnikov, in le malo slovensko čutečih in tako delujočih duhovnikov. Skratka: manjka jim narodnih kulturnih činiteljev. Zato pa tem smejeje in samozavestneje nastopajo tujci, ker ne zadevajo skoro nikjer ob resen odpor.

Želeti je, da bi se Begova knjižica razširila med našim ljudstvom. Če že drugega ne doseže, utegne odpreti temu ali onemu nebriznežu oči ter tako blažiti nasprotstva, radi katerih se razjedajo po drngih pokrajinah Slovenci med

seboj liki škorpioni na lastnem telesu. Ne vemo si pa odgovora na vprašanje, čemu je na ovojnem listu te knjižice kot okrasek koketna glavica razposajene bakantke. Mar tiči v tem fino izražena tragična ironija?

Peter II. Petrovič-Njeuš: Gorski venec. Pesnitev in Milana Rešetarja tolmač prevel v slovenščino Rajko Perušek. (Prevodi iz svetovne književnosti, IV. zvezek). Izdala „Slovenska Matica. V Ljubljani 1907.

Stopimo trideset, štirideset let nazaj in odprla se nam bodo vrata v mehko-svetlo, gorko zakurjeno dvorano romantike, kjer sede in se svečanostno pogovarjajo resni možje z donečimi citati in si imenitno prikimavajo z junaškimi bradami. V tej dvorani ga ni, ki bi ne znal na pamet Koseskega, ga ni, ki bi ne znal Smrti Smail-age-Čengijića od prvega do zadnjega verza, ga ni, ki bi ne imel za vsak slučaj pripravljenega šopka iz „Gorskega venca“. Čitale in predavale so se take pesnitve; so se li tudi razumele, kdo bi po tem vprašal!

Za l. 1907 pa dobimo prevod „Gorskega venca“, vprav šestdeset let po njegovi prvi izdaji (v srbsčini, l. 1847). Mari ga prej ni bilo treba? Sodili bi tako. Treba ga ni bilo v tem oziru, ker so čitali izvirnik; vsekakor treba pa bi bilo prevoda že prej za umevanje. Dandanašnji je položaj drugačen. Izvirnik bo čital le še kak specialist, zlasti iz historičnega zanimanja, težko pa kdo iz nagona do uživanja. Prevod, ki smo ga zdaj dobili, bo pa vendarle marsikdo vzel v roke; slastnega užitka sicer ne bo našel za svoja moderno razvajena usta, a mikavnega dovolj, da bo hvaležen prelagatelju.

Kajti to pač stoji: baš elementarne pesniške sile ne najdemo v „Gorskem vencu“ in vse preveč vlada misel in premalo čut; da pa je to delo spenil pravi pravcati črnogorski vladika, to daje pesnitvi posebno mikavnost in ni dvoma, da bi nikdar ne bila postala tako slavna, ko bi bil Peter II. ostal to, kar je bil prvotno: preprost menih! So pa v „Vencu“, ki je nekak dramatizovan epski spev, opevajoč Črno goro in njene boje s Turki, tudi jako lepa mesta, ki svedočijo, da je bil učeni vladika očitno pesniško nadarjen. Da pa svojih pesniških kril ni mogel popolnoma razprostrti v solncu umetnosti, kako bi to naj bilo drugače! Saj je morala ista roka, ki je zdaj držala za gospe pero, trenutek pozneje zgrabiti za handžar! Med pokanjem pušk in v vzduhu krvi so se rodili ti verzi, ne med škripanjem zofe, ki se po njej premetava kak nervozen pesnik po poklicu, loveč misli in rime.

Prof. Peruška prevod je gladek in krepak; le malokje bi mu imel kaj prirekati (n. pr. v. 1476: „Čud je ženska čudna stvar v resnici“); zato bo jako olajšal čitanje in bo pesnitev morda dvignil tuintam do novega vstajenja. Prevod pa je tudi — in to bi moral biti vsak prevod — točen do pičice. V tem oziru se je pisatelj mogel res odlikovati; saj je prof. Perušek ne le med nami, ampak sploh med Jugoslovani izmed prvih specialistov pri tolmačenju težkega „Gorskega venca“. On je sicer pridejal prevodu pesnitve skromno le prevod Rešetarjevega tolmača; da pa je kritičen in samostalen raziskovalec, to je pokazal v svojih doneskih v „Novi Iskri“ leta 1906.

Glavna zasluga prof. Peruška pa po mojem mnenju niti ne leži v prevodu samem, ampak v obširnem uvodu, ki obsega skoraj polovico knjige, sploh v znanstveni opremi vsega dela. Ta uvod je samostojno, na podlagi prvotnih virov spisano delo, ki obsega poleg potrebnih literarnih opazk h „Gorskemu vencu“ tudi geografsko-kulturni pregled Črne gore in — kot najvažnejše — temeljito kritično zgodovino Črne gore. Ne pomišljam se izjaviti, da je ta zgodovinski del najvažnejši v knjigi in za naše književne potrebe najnujnejši. Kdor to zgodovino bere,

šele prav spozna, kako malo je prej vedel o slavni Crni gori. S. pisatelj je tu postopal strogo znanstveno in je s kritičnim nožem razrezal v kosce marsikatero „zgodovinske“ falzifikate. Le posebno pregledno ni pisana tá zgodovina; to pa leži deloma v sila razpršeni snovi sami.

Čitanje prozajskih sestavkov pa motijo nekatere jezikovne nekorektnosti in navade. Marsikje se sicer ne da odločiti, je li dotičnost staviti na račun tiskovnih pomot (ki jih ima knjiga na 4 straneh mnogo popravljenih, pa nikakor ne vseh), kakor pač n. pr. „pridi pomagati“ (str. 100), „dve kroni si ne moremo misliti“ (str. 131). Pisatelj daje nadalje včasih prednost nenavadnim besedam in oblikam; on piše na pr. dosledno „primirje“ nam. navadnega „premirje“, „mašejo“ (nam. „mahajo“), dvoumno „velike sile“ (nam. običajnega „velesile“), „složnji“ (= sužnji), so „gulili“ Srbe (= so stiskali, mučili, odirali!), „iznajmljati“, „vozotajstvo“ i. dr.; na str. 69. čitamo „v lički regimenti“, na str. 79. pa: „jeden regiment“. — V knjigi se seveda nahaja precej turško-grško-srbskih tujk; v kolikor so te tehnično-kulturni izrazi, naj se rabijo in so rabljene. G. pisatelj jih je v posebnem dodatku zbral in pripisal mesto, kjer so razložene; dosledno pa ta razlaga ni izvedena. „Bula“ se čita že na 1. strani, pojasnjena je šele na str. 138., „karvan“ se čita na str. 98., razlaga je na str. 149. (zakaj se ni opozorilo na vsem znano „karavano“?), „klir“ stoji na str. 9., razlaga je šele v seznamku in ne da bi se omenila znana beseda „klerus“. Nič razjasnjene niso n. pr. besede: „samare“ (slovenščina bi zahtevala „samarje“, od „samar“, po Pleteršniku iz nemščine = Saumpferd), „toljaga“ (menda v sorodu z našo „telego“), „brnjaš“, „riznica“.

Vsem, ki iščejo poučnega štiva, bodi knjiga toplo priporočena.

Dr. Jos. Tominšek.

„Pavluša“. Zbirka slovenskih narodnih pripovedk. Na ptujskem polju zapisala I. Recel in Pavel Poljanec. Ponatis iz „Novega slov. Štajerca“. V Ljubljani 1908. — Tiskal D. Hribar.

Leposlovne knjižnice, ki jo izdaje „Katoliška bukvarna“ v Ljubljani, je izšel VI. in VII. zvezek. V VI. zvezku je objavljen roman „Mož Simone“, francoski spisal Champol, preložil V. Levstik, v VII. zvezku pa Ševčenkov poem „Hajdamaki“ z uvodom o Hajdamaščini, prevel in pojasnil Josip Abram. Cena obeh zvezkov skupaj broš. 3 K, eleg. vez. 4 K 50 h.

Sakuntalâ ali „Prstan spoznanja“. Drama v sedmih dejanjih. Sanskritski spisal Kālidāsa. Po R. Pischelovi izvorni izdaji 1877. l. poslovenil dr. Karel Glaser. Maribor 1908. Založil dr. K. Glaser.

Za indijskima dramama „Urvaši“ in „Malāviko“, katerih prevod je neutrudni gospod pisatelj objavil že v letih 1885 in 1886, nam je podal še prevod „Sakuntale“, ki je kot odličen spomenik indijske literature prevedena tudi na angleško, francosko in nemško. Gospod prelagatelj je knjigo sam založil in dolžnost slovenske inteligence je, prihiteti mu gmotno na pomoč, kar stori s tem, ako njegovo knjigo pridno kupuje. Dobiva se pri gospodu založniku v Hočah (Štajersko) po 1 K 20 h proizvod. Poština 10 h.

O šolski reformi. Spisal dr. Dragotin Lončar, profesor na mestni realki v Idriji. Ponatisk iz „Učiteljskega Tovariša“. V Ljubljani 1908. Založilo uredništvo „Učiteljskega Tovariša“. Natisnila „Učiteljska tiskarna“. Cena 40 h, po pošti 10 h več.

Knjige „Matice Hrvatske“. „Matica Hrvatska“ je izdala za leto 1907. sledeče knjige: 1. Poučna knjižnica „Matice Hrvatske“. Knjiga XXX. A. M. Ska-

bičevskij: Povjest novije ruske književnosti. (Od 1848—1903). Svezak I. Po petom ruskom izdanju preveo Martin Ljovrenčević. 2. Zabavna knjižnica svezak CCIC—CCC. Arnold: Čeznuća i Maštanja. Pjesme 1900—1907. 3. Zabavna knjižnica, svezak CCC—CCCII. Niko Andrijašević: Iz Nerečevske krajine. Slike i priče. 4. Zabavna knjižnica, svezak CCCIII—CCCIV. Josip Eugen Tomić: Manja dela. Prvi svezak. 5. Prievodi grčkih i rimskih klasika. Svezak osamnaesti. Publija Ovidija Nasona Metamorfoze. Preveo T. Maretić. 6. Mala knjižnica, svezak III. Prometna politika. Napisao H. S. Brdovački. 7. Prof. dr. Julija Scheinerja uredba svemira. Po II. njemačkom izdanju preveo dr. Oton Kučera. 8. „Hrvatsko kolo“. Naučno-književni zbornik. Knjiga III. 9. Kolo hrvatskih umjetnika. II. 1907. 10. Slovenske novele i povesti. Dio I. Uredio: dr. Fran Ilešič. 11. „Glas Matice Hrvatske“ 1907. — Ocenio teh knjig prinesemo pozneje.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Izdaje jugosl. akademija. Knjiga XII., sv. 2. U Zagrebu 1907.

Izmed spisov v tem zvezku omenimo le glavnega: nadaljuje se Rožičev opis življenja in običajev Prigorcev in prišel je na vrsto baš najzanimivejši del, namreč opis življenja v zadrugi in obitelji. Pisano je vse v domačem prigorskem narečju, ki nas zanimlje zlasti zato, ker je po vsem ustroju naš. Vse podavanje pa je zanimivo tudi po vsebini in pisateljeva spretnost bi mogla služiti za vzorec podobnim opisom življenja našega preprostega ljudstva, opisov, ki jih nimamo — prav nič in ki bodo nemogoči, ako se skoraj ne spišejo. Seveda! Naša folkloristika še ni niti prav rojena in bati se je, da bo umrla lakote, preden se rodi. To je zelo škoda, ker bi spise take vsebine čitalo vse.

Poglavje o odnošajih med možem in ženo zasluži, da bi se za nas ponatisnilo; tako živo ga je začrtal pisatelj. Prigorska žena je po teh opisih mladane robinja moževa; če mu kaj ugovarja ali ga ne sluša takoj, jo mož kar nabije, „emil (= imel) ju rad ali ne“.

Dr. Jos. Tominšek.

Havlíček. Obraz psychologický a sociologický. Napsal Em. Chalupný. Nakladem Lidového Družstva tiskařského a vydavatelského v Praze. Tiskem V. Augusty v Litomyšli. — Cena 10 K.

Nove skladbe. V založbi Lav. Schwentnerja sta izšli dve novi skladbi, obe v jako elegantni opremi, namreč Viktorja Parme koračnica „O te ženske“ in „Mina-valček“. Obe kompoziciji sta vzeti iz Parmove operete „Nečak“, ki je bila v minoli sezoni na slovenskem gledališču uprizorjena z najlepšim uspehom. Zlasti sta ugajala koračnica in valček, ki ju je zdaj izdal Schwentner. Cena prvi skladbi 1 K 50 h, drugi 2 K 40 h.

Slovenske narodne pesmi. Zbral in uredil Marko Bajuk, III. zvezek. Založil L. Schwentner. Cena 1 K. Ta zvezek obsega 30 lepih narodnih pesmi; med njimi je ena prirejena za moški, ena pa za ženski zbor.

Med revijami

„Savremenik“ je prinesel v 3. številki letošnjega letnika dr. Tominškovo oceno Meškove povesti „Na poljani“.

„Brankovo Kolo“ piše (14. febr. 1908) oziraje se na Peruškov prevod „Gorskega Venca“: „Radujemo se, što je ovo uzorno delo velikega srpskoga pesnika postalo lektinom celoga slovenskoga juga, jer ga i Bugari već podavno imaju prevedena na svom jeziku.“

Dr. J. T.

„Srpski Književni Glasnik“ (urednik dr. Jovan Skerlić) omenja v 7. št. z 1. aprila 1908. letošnje knjige „Slovenske Matice“ s kratkimi označbami ex offio. Na str. 560. se opozarja tudi na „Ljublj. Zvon“ s Cankarjevo povestjo „Pravična kazen božja“. — Pri tej priliki bodi „Glasnik“ kot najboljša srbska revija toplo priporočen.

Dr. Jos. Tominšek.

„Glas Matice Hrvatske“, ki ga zdaj urejuje prof. dr. A. Bazala, se ozira redno tudi na naše književne in sploh prosvetne pojave. Urednik sam je n. pr. ocenil (v 4. št.) prav laskavo lanska izdanja „Slovenske Šolske Matice“, dr. Fr. Hlešič je poročal o predavanjih zagrebških profesorjev v Ljubljani in dr. Josip Tominšek je objavil v 6. št. članek: „Književna vzajemnost med Hrvati in Slovenci“.

Splošni pregled

„Matica Slovenska“. V odborovi seji dne 13. maja t. l. je predsednik javil, da bo zemljevid izdelan do sredi avgusta t. l. Ekscerpiranje Pletersnikovega slovarja, glavna priprava za izdanje tehniškega slovarja, bo dovršeno do konca oktobra. Pravdo z gosp. prof. Jesenkom radi Knezovih delnic „Narodne tiskarne“ je „Matica“ v drugi instanci izgubila, a je sprejela ponujeno ji poravnavo, v katere zmislu g. prof. Jesenko prepušča Matici tožno vsoto 1110 K ter plača svoje stroške. Sprejelo se je nekaj rokopisov, drugim so se določili ocenjevatelji. Na podlagi došlih ofertov so se določile tiskarne za tisk publikacij, za katere je bil razpisan natečaj; za eno knjigo se naknadno razpiše natečaj. Za tekoče leto je plačalo članarino že 781 članov, na novo jih je pristopilo 84 in en ustanovnik.

Jugoslovanska umetniška razstava. Dne 30. aprila se je otvorila v Zagrebu ob obili udeležbi, zlasti gostov iz Belgrada jugoslovanska umetniška razstava. Slovenci so, žal, slabo zastopani, a to bržčas radi tega, ker je več slovenskih umetnikov poslalo svoje umotvore v varšavsko razstavo. Zastopani so v jugoslovanski razstavi od Slovencev samo Vesel, brat in sestra Šantl in Vavpotič.

Listnica uredništva. Gospa M. C. Kišinev: Motite se! Samo Vaš naslov sem založil. Zdravi! — Gospod V. R. v G.: Vaši verzi niso brez poezije. Žal pa, da je v vsaki vaših pesmi tudi kaka malenkost, ki moti in izključuje ono popolnost, brez katere pesem ni umotvor... — G. V. de Pretiosio, Ljubljana: Ena izmed poslanih pesmi ima naslov: „Molči duša!“ Mislite si, da je to kdo Vam zaklical, in ravnajte se po tem! — Gospod Vladko Kuret: Blagovolite nam naznaniti svoj naslov!

Rojaki!

„Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju“, ustanovljeno ob vladarski štiridesetletnici l. 1888., slavi letos dvajsetletnico svojega obstanka.

Tiho in brezhrupno bo to slavlje, kakor je bilo tiho delovanje tega prepotrebnega društva. A to slavlje naj bi bilo vsaj povod, da bi se ga rojaki v domovini in drugod izdatneje spominjali z obilnimi darovi. Vemo sicer, da je narodni davek ogromen, a pomisliti je treba, da skrbi naše društvo za najboljše, za našo mladino, za našo bodočnost.

V vseh strokah nam nedostaje duševnih delavcev in na merodajnih mestih se često izgovarjajo, da ni potrebnih moči na razpolaganje, ako zahtevamo, kar nam gre. A marsikateremu visokošolcu upade pogum, da opeša in omaga malo pred ciljem, ker ga je potlačila in oslabila revščina. Zakaj poleg vseh težkoč, s katerimi se borijo slovenski visokošolci, poleg preziranja s strani drugorodnih tovarišev in poleg zapostavljanja od strani višjih, je **revščina najhujša sovražnica, ker slabi duševne in telesne sile.**

In revna ter potrebna je pretežna večina slovenskih visokošolcev! Vsak mesec trka 70 do 80 prosilcev na naše duri in odbor je včasih v največji zadregi, ker bi rad pomagal, pa ne more, ker so mu prepičlo odmerjeni denarni pomočki. S strahom opazujemo, kako se od leta do leta krčijo dohodki, draginja v velikem mestu pa je vedno večja.

Zato se obračamo danes do vseh rojakov z iskreno prošnjo, naj se nas z obilno mero spominjajo za naš jubilej. Zlasti pa pozivljemo vse tiste, ki so svoj čas uživali dobrote našega društva, naj se spomnijo tistih časov in naj se oddolžijo vsaj deloma ter tako pomagajo drugim, da dosežejo svoj cilj. Okolo 1500 poročil in položnic smo razposlali o Božiču; kdor se še ni odzval, naj poišče položnico in jo uporabi ali pa naj pošlje svoj prispevek na naslov društva, ki ima svoj sedež v pisarni blagajnika gosp. drja. Kl. Seshuna, dvornega in sodnega odvetnika na Dunaju, I., Singerstrasse 7.

Na Dunaju, meseca maja 1908.

Odbor

podpornega društva za slov. visokošolce.